

UCHWAŁA NR LI/1140/2018

RADY MIASTA KIELCE

z dnia 17 stycznia 2018 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Kielce
na lata 2018-2021.**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz.1875) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz.2187), po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, Rada Miasta Kielce uchwała, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Gminny program opieki nad zabytkami Miasta Kielce na lata 2018-2021, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Kielce.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie 14 dni po publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady
Miasta Kielce

Dariusz Kozak

Załącznik do uchwały Nr LI/1140/2018
Rady Miasta Kielce
z dnia 17 stycznia 2018r.

URZĄD MIASTA KIELCE

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KIELC
NA LATA 2018–2021**

Opracowanie wykonane na zlecenie Urzędu Miasta Kielce

Urząd Miasta Kielce 2018

SPIS TREŚCI

Wstęp

1. Podstawy prawne Gminnego programu opieki nad zabytkami Kielc na lata 2018–2021
2. Uregulowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami
 - a. Ustawowe formy ochrony zabytków
 - b. Ochrona zabytków wynikająca z prawa międzynarodowego
 - c. Ochrona zabytków wynikająca z pozostałych przepisów
3. Organy ochrony zabytków
4. Założenia polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 - a. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017
 - b. Inne rządowe dokumenty strategiczne dotyczące problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 - c. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w wojewódzkich dokumentach strategicznych
 - d. Gminny program opieki nad zabytkami Kielc na lata 2018–2021 a dokumenty programowe Gminy Kielce
5. System ochrony krajobrazu kulturowego gminy w dokumentach prawa miejscowego
6. Najważniejsze źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami Miasta Kielce
 - a. Dofinansowanie z budżetu państwa
 - b. Finansowanie z budżetu wojewódzkiego
 - c. Ulgi podatkowe
 - d. Finansowanie z budżetu miasta Kielce
 - dofinansowanie z budżetu miasta prac przy obiekcie zabytkowym nie będącym własnością Gminy Kielce.
 - dofinansowanie z budżetu miasta prac przy opiece nad obiektami małej architektury i rzeźbą plenerową.
 - Budżet obywatelski
7. Ochrona zabytków miasta Kielce – stan prawny
 - a. Rejestr zabytków
 - Rejestr zabytków nieruchomości
 - Rejestr zabytków ruchomych
 - Inne obiekty ruchome o wartościach zabytkowych lub pamiątkowych (wybór)
 - Rejestr zabytków archeologicznych
 - Zabytki ruchome w zbiorach muzealnych
 - b. Gminna ewidencja zabytków
8. Charakterystyka zasobów kulturowych miasta
 - a. Zarys historyczny rozwoju przestrzennego miasta
 - b. Rozwój urbanistyczny i wartości zabytkowe miasta poza centrum historycznym
 - c. Osiedle Białogon
9. Walory krajobrazowe: sylwetka miasta i powiązania widokowe
10. Strefy ochrony konserwatorskiej
11. Współczesne funkcje obiektów zabytkowych
12. Ocena stanu technicznego obiektów zabytkowych. Ocena stanu dokumentacji konserwatorskiej
13. Zagrożenia dla ochrony zabytków i zachowania dziedzictwa kulturowego
 - a. Obszary szczególnie zagrożone degradacją

- b. Miejski Konserwator Zabytków
 - c. podjęte działania organizacyjne
14. Ocena szans i zagrożeń dla środowiska kulturowego miasta Kielce
15. Główne cele polityki gminnej związanej z ochroną zabytków
- a. Działania związane z opieką nad zabytkami oraz ochroną krajobrazu kulturowego miasta:
 - b. Działania informacyjne, popularyzacyjne i edukacyjne związane z promocją zabytków i walorów miejskiej przestrzeni kulturowej Kielc

Załącznik 1

Projekty realizowane przez miasto Kielce w zakresie ochrony zabytków w latach 2018–2021

TABELA 1. Miasto Kielce. Rejestr zabytków nieruchomych

TABELA 2. Miasto Kielce. Rejestr zabytków ruchomych

TABELA 3. Miasto Kielce. Kapliczki i krzyże przydrożne nie wpisane do rejestru zabytków

TABELA 4. Miasto Kielce. Wykaz stanowisk archeologicznych (wg AZP)

Wstęp

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych miasta Kielce, natomiast celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami Kielc.

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności człowieka. Zabytki są nie tylko materialnym śladem przeszłości, lecz także cennym elementem kultury, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego otoczenia człowieka. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kultury może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego miasta, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Na krajobraz kulturowy składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak i wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców. W działaniach samorządu miasta, podobnie jak w polityce państwa, istotne jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego oraz powiązanie ochrony zabytków z ochroną środowiska naturalnego. Sprawny i skuteczny system ochrony i opieki nad zabytkami powinien odbywać się przy udziale samorządu, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców i wspólnot lokalnych. Wynika to z obowiązujących przepisów prawa, w tym z ustawy o samorządzie gminnym¹ której postanowienia określają sprawy m.in. ładu przestrzennego, kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jako zadania własne miasta. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami² nakłada na samorząd miasta obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy), zwany w dalszej treści programem.

Wszelkie działania związane z rozwojem miasta muszą opierać się przede wszystkim na jego zasobach i walorach. Wykorzystanie zarówno zasobów środowiska przyrodniczego jak i kulturowego powinny stanowić jedna z determinant polityki gminy. Procesy rozwojowe miasta zachodząc powinny przy poszanowaniu materialnych i duchowych składników istniejącego dziedzictwa kulturowego. Zasoby kulturowe stanowią bowiem zarówno o atrakcyjności krajobrazu, jak też o atrakcyjności ekonomicznej regionu. Mają szansę stać się bazą w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości lokalnej. Podniesienie jakości warunków życia mieszkańców, co nie zawsze jest uświadamiane, jest związane bezpośrednio z jakością przestrzeni kulturowej miasta bezpośrednio wpływa na jakość życia mieszkańców i stopień ich identyfikacji z miastem.

Głównym odbiorcą programu są mieszkańcy miasta, w tym szczególnie właściciele i użytkownicy obszarów i obiektów zabytkowych, którzy bezpośrednio powinni odczuć efekty jego wdrażania, gdyż zachowane i należycie pielęgnowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar miasta i przesądza o jego atrakcyjności.

¹ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz.1875.)

² Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z 2015 r. poz. 397, 774, 1505, z 2016 r. poz. 1330, 1887, 1948, z 2017 r. poz. 60, 1086, 1595.

Przyjęcie przez Radę Miasta w formie uchwały programu stanowić będzie składową polityki samorządowej miasta. Będzie służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Opracowanie i uchwalenie programu nie powinno być traktowane jedynie jako realizacja przez miasto zadania ustawowego. Ma on bowiem służyć rozwojowi miasta poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Da także możliwość wykorzystywania go przez inne jednostki samorządu terytorialnego, środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Inne ważne cele programu wskazane przez ustawodawcę (np. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe czy tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami) sprawiają, że program ten będzie pełnić ważną rolę społeczną, a jego konsekwentna realizacja stanie się istotnym czynnikiem rozwoju miasta.

Program pomoże także władzom publicznym w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe miasta. Wskazane w programie działania skierowane są na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Jednocześnie przyczynią się do zwiększenia atrakcyjności regionu, podniesienia konkurencyjności oferowanych produktów turystycznych, a także do szerszego od dotychczasowego wykorzystania potencjału związanego z zachowanym dziedzictwem kulturowym.

Uchwalony program m.in. poprzez działania edukacyjne, będzie budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną, zacieśnia procesy integracyjne w społeczności lokalnej, minimalizując niektóre negatywne skutki globalizacji.

Współpraca środowisk samorządowych i konserwatorskich przy realizacji programu przyniesie wszystkim zainteresowanym stronom wymierne korzyści w tym: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, poprawę stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, rozwój społeczno-gospodarczy.

Opracowanie niniejszego Programu podyktowane zostało istotną potrzebą uporządkowania i wzmocnienia dotychczas stosowanych instrumentów polityki samorządowej w zakresie ochrony zabytków oraz zarządzania dziedzictwem kulturowym Kielce.

Program nie ogranicza się w swych zapisach wyłącznie do zadań realizowanych bezpośrednio przez Miasto Kielce. Proponuje bowiem zadania stanowiące wyzwania dla środowiska konserwatorskiego, akademickiego, właścicieli obiektów, społeczności lokalnych i wszystkich instytucji i organizacji społecznych, działających w Kielcach, które są zainteresowane aktywnym zarządzaniem dziedzictwem kulturowym w mieście. Tak realizowana zasada partnerstwa i współpracy jest jednym z fundamentalnych elementów polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Niniejszy Program jest pierwszym w historii odrodzonego samorządu dokumentem, w całości dedykowanym ochronie i opiece nad zabytkami na terenie Miasta. Jego zadaniem jest określenie strategii i stworzenie ram dla realizacji zadań dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, które będą realizowane w latach 2018–2021 r. Po raz pierwszy od 1945 roku, definiuje skalę problemu dziedzictwa kulturowego Miasta i związany z nią ogrom potrzeb. To czyni go dokumentem startowym, który powinien być istotnym punktem

odniesienia dla programów konstruowanych na kolejne okresy czteroletnie, z konieczną modyfikacją, uwzględniającą nowe uwarunkowania prawne i administracyjne oraz zmieniające się warunki gospodarcze i społeczne.

1. Podstawy prawne Gminnego programu opieki nad zabytkami Kielc na lata 2018–2021

Obowiązek ochrony i opieki nad zabytkami wynika z faktu objęcia ich ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (Konstytucja RP, art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86). Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z dnia 23 lipca 2003 r. Przy opracowywaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić następujące przepisy cytowanej ustawy: art. 3, 4, 6, 7, 16 ust. 1, art. 17, 18, 19, 20, 21, 22 oraz art. 89.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*”.

Obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne wynika z zapisów Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późniejszymi zmianami). Artykuł 87 tej ustawy określa obowiązek sporządzania takiego programu raz na cztery lata, wskazuje potrzebę zaopiniowania go przez wojewódzkiego konserwatora zabytków oraz sporządzenia sprawozdania z jego wykonania po dwóch latach.

Gminny program opieki nad zabytkami Kielc na lata 2018–2021 stanowi element polityki samorządowej dotyczącej ochrony zabytków miasta na najbliższe cztery lata. Zgodny jest także w swych założeniach ze strategicznymi dokumentami rządowymi, samorządowymi na poziomie wojewódzkim i powiatowym oraz dokumentami strategicznymi miasta Kielce.

Zadania sformułowane w niniejszym programie w dużej części wpisane są w projekty miejskie związane z rewitalizacją wybranych obszarów i wynikają z przyjętych przez Gminę Kielce programów inwestycyjnych. Uwzględnione są także w programowych dokumentach finansowych miasta.

2. Uregulowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

a. Ustawowe formy ochrony zabytków

Ochrona dziedzictwa narodowego, stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju jest – zgodnie z art. 5. i 6. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – konstytucyjnym obowiązkiem Państwa. Art. 82 Konstytucji zakłada natomiast dbałość o zabytki i ich wartości niematerialne, które stanowią dobro wspólne. Ustawowym zadaniem samorządów jest również wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków (art. 7, ust. 1, pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1875). Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późniejszymi zmianami) stanowi natomiast podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce.

Obowiązujące w Polsce przepisy rozróżniają pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Zgodnie z definicją ustawową, **ochrona zabytków** polega m.in. na podejmowa-

niu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku w zgodności z cytowaną ustawą; zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystaniu z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku, popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania etc.

Zgodnie z definicją ustawową, przez zabytek rozumie się – nieruchomość lub rzecz ruchomą, a także ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Za zabytki nieruchome** (nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości) uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji.

– **Za zabytki ruchome** (rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych) uznaje się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

– **Zabytkami archeologicznymi** (zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem) są pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawowej ochronie podlegają również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami reguluje w sposób całościowy pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów

ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania etc.

W art. 7. Ustawy zdefiniowane zostały obowiązujące formy ochrony zabytków:

- wpis do **rejestr**u zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków; sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661). Zgodnie z art. 9. *Ustawy* do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Zgodnie z art. 10. *Ustawy* do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę (podstawa prawna j.w.)

- wpis na **Listę Skarbów Dziedzictwa**, na którą wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, którą prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

- uznanie za **pomnik historii** zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego; 23 listopada 2017 r. na listę pomników historii zostały wpisane dwa główne elementy Wzgórza Zamkowego w Kielcach: Pałac Biskupów Krakowskich i Katedra

- utworzenie **parku kulturowego** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;

- ustalenia **ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego** albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W kompetencjach władz samorządów gminnych znajduje się możliwość realizacji form ochrony zabytków w postaci utworzenia parków kulturowych, a także prowadzenie **Gminnej ewidencji zabytków**. Na jej podstawie obowiązkowo dokonuje się ustalenia ochrony m.in. w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach lokalizacji celu publicznego, a także prowadzenie

uzgodnień realizacji inwestycji zgodnie z zapisami art. 39 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2017 r., poz. 1332).

Ostatni z wymienionych zakres kompetencji może zostać przekazany Gminie na mocy porozumienia zawartego pomiędzy Wojewodą Świętokrzyskim a Prezydentem Kielce w sprawie powierzenia prowadzenia niektórych zadań z zakresu właściwości wojewódzkiego konserwatora zabytków (Miejski Konserwator Zabytków).

b. Ochrona zabytków wynikająca z prawa międzynarodowego

Polska ratyfikowała szereg umów międzynarodowych i konwencji, wśród których znajdują się akta wyznaczające standardy ochrony dziedzictwa kulturowego zarówno europejskiego, jak i światowego. Są to:

- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212) oraz Drugi Protokół sporządzony w Hadze dnia 26 marca 1999 r. do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 248),
- Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. (Dz. U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106),
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji. (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190) W chwili obecnej Polskę reprezentuje na Liście Dziedzictwa Światowego 26 obiektów, które znajdują się poza granicami Miasta Kielce.
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 210),
- Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564)
- Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98),
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018),
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz. U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585).

c. Ochrona zabytków wynikająca z pozostałych przepisów

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte są ponadto w następujących obowiązujących ustawach:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r., poz. 1073),
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane ((Dz. U. z 2017 r., poz. 1332),
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2017 r., poz. 519),

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2016 r., poz. 2134),
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2016 r., poz. 2147)
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 862),
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r., poz. 1817).

Ochronę krajobrazu kulturowego regulują przepisy:

- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r., poz. 774).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w ustawach:

- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2017 r. poz. 972.),
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2016 r., poz. 1506).

3. Organy ochrony zabytków

Zgodnie z art. 89 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami organami ochrony zabytków są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków, którego zadania określa art. 90 Ustawy. Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska jako organ opiniodawczy do spraw działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach.
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków (dla miasta Kielce właściwym organem jest Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków).

Przy Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniodawczy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawowe zadania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków to:

- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- finansowanie – w ramach przyznanych środków rządowych – zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków wraz z archiwizacją związanej z tym dokumentacji;
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych, w tym szczególnie związanych z ochroną zabytków na terenie objętym opracowaniem;

- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Wojewoda Świętokrzyski, na wniosek Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych miastu Kielce.

Do prowadzenia tych spraw, miasto może ustanowić wyodrębnione stanowisko **Miejskiego Konserwatora Zabytków**.

Spółeczny opiekun zabytków może zostać ustanowiony przez Prezydenta Miasta Kielce, na wniosek Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Spółeczny opiekun zabytków podejmuje działania związane z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie oraz upowszechnia wiedzę o zabytkach. Spółeczny opiekun zabytków współdziała z wojewódzkim konserwatorem zabytków i Prezydentem Miasta w sprawach ochrony zabytków i opieki nad tymi zabytkami. Zadania społecznego opiekuna zabytków może wykonywać również osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna miasta nieposiadająca osobowości prawnej.

4. Założenia polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

a. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017 (brak aktualizacji)

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017 przyjęty Uchwałą Nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r. jest głównym dokumentem o randze krajowej, z którego wynikają zadania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami, za których realizację odpowiada minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, a w jego imieniu wykonuje je Generalny Konserwator Zabytków oraz państwowe instytucje kultury: Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów oraz Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku. Program nie przewidywał wsparcia finansowego inwestycji związanych z opieką nad zabytkami. Program nie został zaktualizowany, a budżet zrealizowany. W mocy pozostaje jedno z zadań zawartych w Programie, które realizowane jest przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w innych formach.

„Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków Samorząd terytorialny odgrywa niezwykle ważną rolę w zakresie ochrony zabytków. Przepisy ustaw samorządowych wyraźnie wskazują, że działania ochronne zaliczone zostały do zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli. Jednocześnie najważniejsze zadania powierzone zostały gminom, które odpowiadają m.in. za ewidencjonowanie zasobu zabytkowego, zachowanie krajobrazu kulturowego, jak i odpowiednie gospodarowanie otoczeniem zabytków w procesie planowania przestrzennego. Zwiększeniu efektywności wykonywanych zadań służyć może wsparcie merytoryczne dotyczące zarządzania tym dziedzictwem, tak w formie ogólnodostępne-

go portalu informacyjnego, jak i bezpośrednich szkoleń i warsztatów dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego, a także wsparcie merytoryczne w formie opracowań studialno-dokumentacyjnych.”

b. Inne rządowe dokumenty strategiczne dotyczące problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Zagadnienia związane z ochroną oraz wykorzystaniem potencjału dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego omawiają również inne dokumenty strategiczne oraz kluczowe dokumenty planistyczne państwa:

- *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020,*
- *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie,*
- *Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,*
- *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020,*
- *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.*

c. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w wojewódzkich dokumentach strategicznych

Program opieki nad zabytkami miasta Kielce odnosi się do działań prorozwojowych, mających na celu poprawę funkcjonowania materialnego dziedzictwa kulturowego, decydującego w znacznym stopniu o zasobach i walorach miasta. Jest on rozwinięciem i konkretyzacją kierunków ochrony i opieki nad zabytkami zawartych w dokumentów programowych województwa świętokrzyskiego:

- *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 r.*
- *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego;* aktualnie obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego został przyjęty przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego Uchwałą nr XLVII/833/14 z dn. 22 września 2014 r.
- w niewielkim zakresie ze *Strategią Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2015–2020.*
- jest też zgodny z tezami *Programu opieki nad zabytkami w Województwie Świętokrzyskim na lata 2013–2016* (brak aktualizacji).

Wykorzystano również tezy *Koncepcji zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego Kielc w aspekcie rozwoju metropolizacji (skrót-projekt),* Kielce 2007.

d. Gminny program opieki nad zabytkami Kielc na lata 2018–2021 a dokumenty programowe Gminy Kielce

Program zgodny jest z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym:

- *Strategią rozwoju miasta Kielce na lata 2007–2020*
- *Lokalnym programem rewitalizacji obszarów miejskich, przemysłowych i powojсковych w mieście Kielce,* Kielce 2007

oraz dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej miasta, jakimi są:

- *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kielce (Uchwała Nr 580/2000 Rady Miejskiej w Kielcach z dnia 26 października 2000 r.,* ze

zmianami przyjętymi *Uchwałą Rady Miejskiej Nr LXVIII/1302/2006 w sprawie oceny aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kielce i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na obszarze miasta Kielce z dnia 28 września 2006 r.*

- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Z тезami i realizacją *Gminnego programu opieki nad zabytkami* korespondują również:

- *Wieloletni program inwestycyjny miasta Kielce*
- *Wieloletnia prognoza finansowa miasta na lata 2017–2045*
- *Kielecki Obszar Chronionego Krajobrazu* (Uchwała Nr LXVI/1262/2006 Rady Miejskiej w Kielcach z dn. 27 lipca 2006 r.)

W *Strategii Rozwoju Miasta Kielce na lata 2007–2020* przy wykorzystaniu analizy SWOT wytypowano główne potencjały i bariery rozwojowe. Z punktu widzenia ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego istotne są wytypowane w opracowaniu następujące czynniki:

Główne czynniki rozwojowe (potencjały i zasoby):

- walory przyrodnicze miasta oraz położenie w paśmie Gór Świętokrzyskich;
- walory kulturowe miasta w postaci zabytków architektonicznych;
- dogodnie położenie Kielce w układzie krajowym w obszarze oddziaływania głównych szlaków transportowych;
- czytelna struktura funkcjonalno-przestrzenna miasta;
- posiadanie przez miasto Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich, Poprzemysłowych i Powojkowych;
- posiadanie przez miasto Programu Ochrony Środowiska, przyjętego Uchwałą nr XIX/423/2011 Rady Miasta Kielce z dnia 8 grudnia 2011 r.
- dobra jakość wody na terenie miasta.

Główne bariery rozwojowe:

- istniejące obszary zagrożenia ekologicznego w granicach administracyjnych miasta;
- zespół uwarunkowań o charakterze geograficznym i geologicznym oraz duża ilość obszarów chronionych utrudniających rozwój przestrzenny miasta;
- nasilające się zjawisko suburbanizacji skutkujące degradacją krajobrazu i środowiska;
- częściowa degradacja krajobrazu wewnętrznego miasta;
- zły stan infrastruktury drogowej;
- nieskanalizowana część miasta.

5. System ochrony krajobrazu kulturowego gminy w dokumentach prawa miejscowego

Dla realizacji polityki przestrzennej wobec środowiska kulturowego w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* wyznaczone zostały następujące instrumenty:

- Rejestr zabytków.
- Ewidencja dóbr kultury.
- Zapisy regulacyjne dotyczące polityki przestrzennej wobec środowiska kulturowego, wprowadzone do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w tym – ustalenia dotyczące stref ochrony konserwatorskiej. Opracowany został system stref ochrony

konserwatorskiej. Dla uzyskania mocy prawnej strefy ochrony wymagają uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów objętych ochroną konserwatorską. Dla stref wyznaczono zarówno ogólne zasady ochrony, jak również zasady szczegółowe odrębne dla każdej ze stref.

- Wytyczne urbanistyczne dotyczące ochrony i kształtowania wartości środowiska kulturowego, opracowane na podstawie odpowiednich ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i wprowadzane do decyzji administracyjnych dotyczących zmian w zagospodarowaniu przestrzennym. Wyznaczone zostały obszary, dla których przewidziany został obowiązek sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ze względu na uwarunkowania wynikające z ochrony i kształtowania środowiska kulturowego.
- Instrumenty urbanistyki operacyjnej (m.in. plany działań dotyczące rewitalizacji lub rehabilitacji obszarów, w których zadania w zakresie ochrony wartości dziedzictwa kultury powinny być wiodącymi problemami gospodarki przestrzennej, programy i strategie rewitalizacji). Ustalono podstawowe zasady rozwoju przestrzennego miasta, dotyczące działań w zakresie ochrony, rewitalizacji i kreacji wartości kulturowych; wyznaczono obszary wymagające rewitalizacji i przekształceń istniejącego stanu zagospodarowania; uznano priorytetowe znaczenie rekonstrukcji układu urbanistycznego i rewitalizacji obszaru starego miasta.
- Zapisy (oraz ich skutki prawne i ekonomiczne) odnoszące się do ochrony wartości środowiska kulturowego, wprowadzane do innych polityk przestrzennych określonych w studium. Zapisy regulujące politykę miasta dotyczącą przestrzeni kulturowej konsekwentnie wprowadzane są w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

6. Najważniejsze źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami Miasta Kielce

Główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Ochrona i opieka nad zabytkami Kielce finansowana jest z szeregu źródeł. Określenie zarówno wysokości kosztów ponoszonych na ochronę i opiekę nad zabytkami jak i obiektów, których ona dotyczy, jest niezwykle istotne w tworzeniu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru jest zadaniem z zakresu administracji publicznej.

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków Miasta Kielce może być udzielona przez:

- ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister;
- Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Świętokrzyski;
- Zarząd Województwa ze środków finansowych z budżetu Województwa Świętokrzyskiego w części, której dysponentem jest Marszałek Województwa;
- Zarząd Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej ze środków pozostających w dyspozycji tego funduszu;

przy czym kwestie dofinansowania tych prac uregulowane są w Rozporządzeniu właściwego ministra do spraw kultury i dziedzictwa narodowego³.

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków*. (Dz. U. z 2005 r. Nr 112, poz. 940) z późniejszymi zmianami.

Istnieje ponadto możliwość, na drodze podjęcia stosownej uchwały przez Radę Miasta Kielce, udzielenia dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków (zarówno nieruchomości jak i ruchomych). Dotacje mogą być udzielane osobom posiadającym tytuł prawny do zabytku znajdującego się na terenie gminy i wykażą się poniesieniem wkładu własnego na wykonanie prac. Pierwszeństwo w ubieganiu się o dotacje powinni mieć właściciele obiektów zabytkowych pozostających w złym stanie technicznym o największych wartościach historycznych i artystycznych oraz o szczególnym znaczeniu dla miasta.

Przy sprzedaży obiektów zabytkowych należących do miasta stosuje się dozwolone prawem zniżki.

a. Dofinansowanie z budżetu państwa

Zasady finansowania opieki nad zabytkami z budżetu państwa uregulowane są zapisami Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1265). Zgodnie z ww. przepisami, obowiązek finansowania prac przy zabytku spoczywa na właścicielu lub posiadaczu zabytku, przy czym osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. Dotacja może być udzielona przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. W przypadku dotacji udzielanej przez ministra, prace muszą być realizowane w ramach zadań mieszczących się w ogłaszanych programach operacyjnych lub priorytetach tych programów, realizujących cele zawarte w Narodowej Strategii Rozwoju Kultury.

W zakresie wsparcia finansowego sakralnych obiektów zabytkowych udzielanego z budżetu państwa należy wskazać **Fundusz kościelny** Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, dotujący remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakte-

³ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków Dz. U. z 2017 r. poz. 1674

rze sakralnym. Fundusz skupia się na wsparciu podstawowych prac, związanych przede wszystkim z zabezpieczeniem zabytków nieruchomych.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz tzw. **Mecenat** są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe, oraz podmioty gospodarcze. Szczegółowe informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na stronach internetowych MKiDN:

- Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona Zabytków 2018” – do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich
- Program operacyjny „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego” – ogólna kwota dofinansowania dla nowych projektów wyniosła w 2017 r. 2 600 000 zł; program ten skupia się na dopłatach do prowadzonych już prac
- Program operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe”

b. Finansowanie z budżetu wojewódzkiego

W celu ochrony zabytków materialnego dziedzictwa kulturowego regionu poprzez konserwację, restaurację lub roboty budowlane zabytków ruchomych i nieruchomych, w budżecie Samorządu Województwa Świętokrzyskiego corocznie uwzględnia się środki przeznaczone na wspieranie zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.

Fundusze Unii Europejskiej

Fundusze strukturalne są narzędziami realizacji polityki spójności prowadzonej przez Unię Europejską w celu wyrównywania różnic społecznych i gospodarczych w krajach członkowskich.

W latach 2017 –2020 funkcjonują:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
- Europejski Fundusz Społeczny
- Fundusz Spójności.

Na poziomie poszczególnych państw członkowskich UE polityka spójności jest realizowana za pomocą:

– **programów krajowych**, m.in.:

- Program Operacyjny „Infrastruktura i Środowisko”, a w nim: VIII Oś Priorytetowa: „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”, w ramach której można realizować projekty przede wszystkim z zakresu zachowania dziedzictwa kulturowego: renowacji zabytków wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych, zabytkowych parków i ogrodów. Ponadto, dofinansowanie będą mogły uzyskać projekty mające na celu przebudowę czy rozbudowę instytucji kultury oraz szkół i uczelni artystycznych z przeznaczeniem ich na cele kulturalne.

– **regionalnych**: takich jak:

–Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Świętokrzyskiego, w którym zapisano działania związane ze środowiskiem i jego zasobami (w tym ochrona, rozwój i udo-

stępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz przystosowanie obiektów do pełnienia nowych funkcji) a także działania związane z infrastrukturą spójności społecznej.

Wsparcie finansowe UE dotyczy też promowania współpracy kulturalnej i pochodzi z dwóch źródeł tj. z:

- programów wspólnotowych kierowanych bezpośrednio do sektora kultury, np. Program „Kultura 2000”, którego jednym z celów szczegółowych jest wspieranie wspólnego dziedzictwa narodowego o znaczeniu europejskim oraz upowszechnianie nowatorskich koncepcji, metod i technik konserwatorskich; jest to program wymagający współpracy z przynajmniej dwoma współorganizatorami zagranicznymi
- funduszy strukturalnych ustanowionych, aby wyrównywać poziom rozwoju regionów UE, a kultura jest tutaj rozumiana jako czynnik rozwoju, potencjał danego obszaru, np. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Fundusze norweskie i fundusze EOG

Fundusze te, będące formą bezzwrotnej pomocy zagranicznej, bezpośrednio dotyczą wsparcia działań

związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, mających na celu zacieśnianie współpracy ekspertów w dziedzinie nowoczesnych technik, dokumentacji, ochrony, konserwacji i promocji dziedzictwa kulturowego, zwalczanie nielegalnego wywozu i wwozu oraz handlu skarbami kultury oraz zarządzanie dziedzictwem narodowym. Mechanizm EOG, obok funduszy strukturalnych, stanowi największe źródło zewnętrznego finansowania kultury w Polsce. Środki te wspierają działania m.in. z zakresu kultury w ramach dwóch programów:

- Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego
- Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego.

Trzecia edycja Funduszy Norweskich i EOG przewiduje środki dla Polski do 2021 r.

Istotne jest, aby przedsięwzięcia kulturalne, finansowane z funduszy strukturalnych były częścią koncepcji zrównoważonego wzrostu jednostki samorządowej. Powinny uwzględniać także rozwój urbanistyczny, ponieważ dzięki korzystnym przekształceniom infrastrukturalnym wzrasta jakość życia na poziomie lokalnym.

c. Ulgi podatkowe

Formą pomocy finansowej dla właścicieli obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków jest system ulg podatkowych. Na podstawie art. 4, ust. 1, pkt 9, lit. c i d Ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadku i darowizn (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 833) zwolnione od podatku jest nabycie w drodze spadku zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli nabywca jest zaliczany do I lub II grupy spadkowej oraz gdy zabezpiecza je i konserwuje zgodnie z obowiązującymi przepisami, a także zabytków ruchomych i kolekcji wpisanych do rejestru zabytków i zabytków użyczonych muzeum w celach naukowych lub wystawienniczych na okres nie krótszy niż 2 lata.

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 Ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1785) zwalnia się od podatku od nieruchomości: budynki i grunty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod

warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

d. Finansowanie z budżetu miasta Kielce

Zasadniczym źródłem finansowania opieki i ochrony nad zabytkami Kielc są środki publiczne. Część z nich jest w dyspozycji władz Miasta Kielce. Finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, posiada Miasto Kielce, jest jego zadaniem własnym.

– dofinansowanie z budżetu miasta prac przy obiekcie zabytkowym nie będącym własnością Gminy Kielce

W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez Radę Miasta Kielce, na zasadach określonych w podjętej przez tą Radę uchwale. W takim przypadku celem takiej dotacji jest wspieranie i uzupełnianie działań właścicieli lub zarządców zabytków w zakresie ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej, tworzących ramy przestrzeni publicznej, mających istotne znaczenie w kreowaniu wizerunku Miasta oraz renowacji wystroju i wyposażenia zabytkowych obiektów.

Dofinansowanie szczególnie ważnych społecznie prac konserwatorskich może odbywać się także w drodze powierzenia wykonania zadania publicznego (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 r. Dz. U. poz. 1817), tak jak ma to miejsce przy dofinansowaniu konserwacji nagrobków na cmentarzach kieleckich, prowadzonej przez Stowarzyszenie Ochrony Dziedzictwa Narodowego w Kielcach.

– dofinansowanie z budżetu miasta prac przy opiece nad obiektami małej architektury i rzeźbą plenerową

Należy stworzyć w trybie odrębnych przepisów możliwość wspierania w budżecie miasta opieki nad niezabytkowymi, ale mającymi wartość społeczną obiektami małej architektury i rzeźbą plenerową nie będącą własnością Gminy Kielce. W tym celu należy sporządzić rejestr **Dóbr kultury współczesnej** w myśl definicji wprowadzonej w art. 2 p. 10 Ustawy o planowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1073): „*Dobra kultury współczesnej*” – *należy przez to rozumieć niebędące zabytkami dobra kultury, takie jak pomniki, miejsca pamięci, budynki, ich wnętrza i detale, zespoły budynków, założenia urbanistyczne i krajobrazowe, będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna lub historyczna*”.

Sporządzenie i prowadzenie takiego rejestru powinno należeć do zadań Miejskiego Konserwatora Zabytków.

– Budżet obywatelski

W celu umożliwienia mieszkańcom szerszej partycypacji w działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego Kielc w kolejnych edycjach Budżetu Obywatelskiego należy rozważyć wprowadzenie odrębnej puli środków przeznaczonych na projek-

ty związane z odtworzeniem lub podkreśleniem wartości zabytkowych obiektów ujętych w Gminnej ewidencji zabytków Kielc.

7. Ochrona zabytków miasta Kielce – stan prawny

a. Rejestr zabytków

Rejestr zabytków województwa świętokrzyskiego prowadzony jest przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- Rejestr zabytków nieruchomości obejmuje 3 układy urbanistyczne oraz 88 zespołów i obiektów (tab. 1)
- Rejestr zabytków ruchomych obejmuje łącznie 340 obiektów (tab. 2)
- Rejestr zabytków archeologicznych obejmuje 0 stanowisk.

– Rejestr zabytków nieruchomości

Z obszaru miasta Kielc żaden obiekt nie został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO.

Pałac Biskupów Krakowskich i katedra, znajdujące się na obszarze Wzgórza Zamkowego, zostały 23 listopada 2017 r. uznane za Pomnik Historii decyzją Prezydenta RP.

Do rejestru zabytków architektury w Kielcach wpisanych zostało łącznie 92 obiekty i zespoły obiektów (tab. 1).

Przedmiotem ochrony prawnej jest w Kielcach jeden układ urbanistyczny ujęty w rejestrze zabytków: układ staromiejski oraz założenia przestrzenne z zabudową: Placu Wolności i osiedla przemysłowego Białogon – w formie wpisów ogólnych.

Wśród chronionych obiektów do najstarszych i najcenniejszych należą: zabudowa Wzgórza Zamkowego z dawną kolegiatą i zespołem zabudowy towarzyszącej, seminarium duchownego z kościołem ś. Trójcy, zespołem zabudowań rezydencjonalno-gospodarczych dawnego Pałacu Biskupów Krakowskich, zespołem romantycznego Pałacyku Tomasza Zielińskiego oraz parkiem miejskim. W rejestrze zabytków znajdują się wszystkie historyczne świątynie murowane i drewniane, zespół dawnego klasztoru bernardynów na Karczówce, znaczna część dobrze zachowanej zabudowy dawnej z rejonu miasta lokacyjnego oraz starszej części ul. Sienkiewicza - do ul. Paderewskiego – z budynkami użyteczności społecznej: hotele, banki, remiza straży pożarnej oraz budynek dawnego Gimnazjum Kupieckiego przy ul. Śniadeckich. Z nowszej architektury w rejestrze ujęto zespół zabudowań Domu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, a ponadto m.in.: modernistyczne wille przy ul. Słowackiego i ul. Kościuszki, a także pojedyncze domy mieszkalne, w tym niewielkie kamienice czynszowe przy ulicach Żeromskiego, Wesolej, Słowackiego i Śniadeckiego. Wpisami ogólnymi objęto założenia rynku, Placu Najświętszej Panny Marii, zabudowę ulic Dużej, Jana Pawła II, Wesolej, i św. Leonarda – przy czym niektóre obiekty zostały wpisane do rejestru indywidualnie. Jedynym obiektem przemysłowym umieszczonym w rejestrze jest międzywojenny młyn przemysłowy przy ul. Krakowskiej. Ogólnym wpisem objęto także założenie osiedla przemysłowego Białogon. Uznane za zabytkowe zostały założenia zielone zespołu cmentarzy przy ul. Ściegiennego, cmentarza żydowskiego, parku miejskiego, rezerwatu geologicznego na Kadzielni.

Wśród obiektów wpisanych do rejestru zabytków z obszaru miasta Kielce przeważają obiekty należące do związków wyznaniowych, władz samorządowych szczebla wojewódzkiego oraz obiekty będące własnością prywatną. Zabytków należących do gminy miejskiej w całości lub części jest niewiele – nie dotyczy to wpisów o charakterze przestrzennym.

Z punktu widzenia gospodarowania i zarządzania obiektami nie jest korzystne, gdy obiekt stanowi współwłasność kilku podmiotów. Sytuacja taka dotyczy szeregu obiektów mieszkalnych z obszaru miasta historycznego, mających wielu właścicieli prywatnych lub z udziałem gminy.

Wśród obiektów wpisanych do rejestru zabytków z obszaru miasta Kielce przeważają budynki o funkcji mieszkalnej (kamienice, wille), obiekty sakralne oraz użyteczności publicznej.

Tab. 1 Obiekty wpisane do Rejestru zabytków nieruchomości

L.p.	Nazwa obiektu	Nr rejestru zabytków	Nowy nr rejestru
1.	Układ urbanistyczno-krajobrazowy Kielc w granicach starej zabudowy	nr rej.: 46 z 12.09.1947 oraz 915 z 14.08.1976	A.321
2.	Zespół katedry p.w. Wniebowzięcia NMP - katedra - kaplica ogródcowa - dzwonnica	nr rej.: 255 z 15.02.1967 nr rej.: 89 z 27.06.1932 nr rej.: 89 z 27.06.1932	A.322/1-3
3.	Kościół par. p.w. Podwyższenia Krzyża, ul. 1 Maja 57	nr rej.: 876 z 15.07.1976	A.323
4.	Kościół p.w. św. Trójcy	nr rej.: 87 z 2.10.1932 oraz 256 z 15.02.1967	A.324
5.	Zespół kościoła par. p.w. św. Wojciecha - cmentarz przykościelny z ogrodzeniem, - teren między budynkiem plebanii i dworkiem przy ul. Bodzentyńskiej 29 - plebania, pl. św. Wojciecha 9 - kościół	nr rej.: 1179/1-4 z 21.02.1994 nr rej.: 88 z 22.10.1932	A.325/1-5
6.	Dworek przy ul. Bodzentyńskiej 29	nr rej. 325 z 3.12.1956	A.325
7.	Kościół garnizonowy p.w. Matki Boskiej Królowej Polski ul. Chęcińska	nr rej.: 877 z 15.07.1976	A.326
8.	Kościół polsko-katolicki ul. Sienkiewicza 1	nr rej.: 875 z 15.07.1976	A.327
9.	Synagoga, ul. Warszawska 17	nr rej.: 1038 z 14. 07. 1987	A.328
10	Kaplica szpitalna, ul. Kościuszki 25	nr rej.: 831 z 15.05.1975	A.329
11	Kapliczka przydrożna ul. Podklasztorna 46	nr rej.: 1075 z 07.01.1991	A.330
12	Cmentarz katolicki „Stary” ul. Ściegiennego	nr rej.: 1001 z 30.10.1980	A.331
13	Cmentarz wojsk polskich 1863–1921	nr rej.: 1071 z 05.11.1990	A.332

	ul. Ściegiennego		
14	Cmentarz żydowski	nr rej.: 1093 z 10.01.1991	A.333
15	Rezerwat geologiczno-przyrodniczy „Kadzielnia”	nr rej.: 3 z 25.05.1946 oraz 286 z 15.02.1967	A.334
16	Park miejski z ogrodzeniem	nr rej.: 639 z 17.12.1957 oraz 660 z 15.02.1972	A.335
17	Zespół pałacu biskupiego - baszta prochowa z obwarowaniem - spichlerz, ul. Zamkowa 2 - ogród - korpus główny pałacu ze skrzydłami pl. Zamkowy 1	nr rej.: 1 z 28.01.1965 nr rej.: 86 z 02.10.1932	A.336/1-4
18	Budynek dawnego domu pisarza prowentowego i praczki wraz z terenem w granicach działki ul. Zamkowa 7	nr rej. 2 z 08.04.1999 r.	A.2
19	Zabudowa ul. Dużej	nr rej.: 922 z 14.08.1976	A.337
20	Dom, ul. Duża 5	nr rej.: 893 z 25.07.1976	A.338
21	Zabudowa ul. Jana Pawła II	nr rej.: 922 z 14.08.1976	A.337
22	Dawna kanonia Tumlin, ul. Jana Pawła II 1	nr rej.: 503 z 06.09.1971	A.339
23	Zespół budynku, ul. Jana Pawła II 4: - budynek (rekonstrukcja) - teren między ul. Jana Pawła II i ul. Zamkowa	nr rej.: 1024 z 15.11.1980	A.340
24	Szkoła przygotowawcza ul. Jana Pawła II 5	nr rej.: 578 z 06.09.1971	A.341
25	Zespół dworku Laszczyków ul. Jana Pawła II 6: - dworek - ogrodzenie	nr rej.: 258 z 23.06.1967	A.342
26	Pałacyk, ul. Jana Pawła II 8	nr rej.: 883 z 24.07.1976	A.343
27	Dom, ul. Jana Pawła II 9	nr rej.: 885 z 24.07.1976	A.344
28	Pałacyk, ul. Kościuszki 6	nr rej.: 743 z 09.04.1972	A.345
29	Dom, ul. Kościuszki 8	nr rej.: 886 z 24.07.1976	A.346
30	Zespół młyna, ul. Krakowska 52: - budynek młyna z rampa, - wyposażenie techniczne (7 maszyn i urządzeń), - teren podjazdu przy młynie	nr rej.: 1192/1-3 z 10.11.1998:	A.347/1-3
31	Zabudowa ulicy św. Leonarda	nr rej.: 919 z 14.08.1976	A.348
32	Bank z oficyną, ul. św. Leonarda 2	nr rej.: 878 z 15.07.1976	A.349
33	Dom, ul. św. Leonarda 4	nr rej.: 887 z 24.07.1976	A.350
34	Dom, ul. św. Leonarda 9/11	nr rej.: 888 z 24.07.1976	A.351
35	Budynki Straży Pożarnej ul. św. Leonarda 10: - remiza strażacka - stajnie	nr rej.: 881 z 15.07.1976:	A.352
36	Dom z piwnicami, ul. Leśna 7	nr rej.: 846 z 15.03.1975	A.353
37	Dom, ul. Mickiewicza 6	nr rej.: 906 z 02.08.1976	A.354
38	Dom, ul. Ogrodowa 3	nr rej.: 884 z 24.07.1976	A.355

39	Dom, tzw. psiarnia, ul. Ogrodowa 5	nr rej.: 324 z 03.12.1956 oraz 261 z 08.05.1971	A.356
40	Plac Panny Marii	nr rej.: 918 z 14.08.1976	A.357
41	Dawny Dom Gościnny wraz z terenem w granicach działki pl. Panny Marii 1	nr rej. 8 z 27.03.2007	A.8
42	Rynek z wylotami ulic – domy: – ul. Leśna 1, 3 – ul. Mała 2 – ul. Warszawska 2, 2a – ul. Piotrkowska 2, róg Koziej, 4, 6 – ul. Bodzentyńska 1, 2, 3, 4, 5	nr rej.: 916 z 14.08.1976	A.358
43	Dom, Rynek 3	nr rej.: 51 z 14.01.1933 oraz 260 z 23.06.1967	A.359
44	Dom, Rynek 5	nr rej.: 748 z 09.04.1972	A.360
45	Dom, Rynek 10	nr rej.: 744 z 09.04.1972	A.361
46	Dom, Rynek 11	nr rej.: 745 z 09.04.1972	A.362
47	Dom, Rynek 12	nr rej.: 746 z 09.04.1972	A.363
48	Dom, Rynek 14	nr rej.: 576 z 06.09.1971	A.364
49	Dom wraz z oficyna, Rynek 15	nr rej. 6 z 09.09.2004	A.6
50	Dom, Rynek 16	nr rej.: 747 z 09.04.1972	A.365
51	Dom, Rynek 18 / Mała 1	nr rej.: 72 z 14.01.1933 oraz 731 z 09.04.1972	A.366
52	Budynek sądu, ul. Seminaryjska 12a	nr rej.: 1126 z 13.09.1991	A.367
53	Zabudowa ul. Sienkiewicza od pl. Moniuszki do ul. Paderewskiego	nr rej.: 920 z 14.08.1976	A.368
54	Dom, ul. Sienkiewicza 2	nr rej.: 889 z 24.07.1976	A.369
55	Hipoteka, ul. Sienkiewicza 5	nr rej.: 575 z 06.09.1971	A.370
56	Poczta, ul. Sienkiewicza 7	nr rej.: 577 z 06.09.1971	A.371
57	Dom, ul. Sienkiewicza 9	nr rej.: 897 z 02.08.1976	A.372
58	Dom, ul. Sienkiewicza 11	nr rej.: 898 z 02.08.1976	A.373
59	Dom, ul. Sienkiewicza 15	nr rej.: 890 z 24.07.1976	A.374
60	Zespół hotelu „Bristol” ul. Sienkiewicza 21: - hotel - oficyna, ul. Kapitulna	nr rej.: 874 z 30.03.1976	A.375
61	Dom, ul. Sienkiewicza 30	nr rej.: 891 z 25.07.1976	A.376
62	Hotel „Versal”, ul. Sienkiewicza 31	nr rej.: 810 z 19.01.1973	A.377
63	Dawny hotel „Polski” ul. Sienkiewicza 32	nr rej.: 730 z 09.04.1972	A.378
64	Dom, ul. Sienkiewicza 36	nr rej.: 899 z 02.08.1976	A.379
65	Dom, ul. Sienkiewicza 38	nr rej.: 900 z 02.08.1976	A.380
66	Zespół domu ul. Sienkiewicza 40: - dom	nr rej.: 892 z 25.07.1976	A.381

	- oficyna		
67	Bank, ul. Sienkiewicza 47	nr rej.: 742 z 09.04.1972	A.382
68	Zespół domu, ul. Słowackiego 16: - dom - budynek gospodarczy - ogrodzenie z dwiema furtkami i bramą wjazdową od strony ul. Słowackiego - studnia z pompą	nr rej.: 895 z 25.07.1976	A.383/1-5
69	Dom, ul. Słowackiego 25	nr rej.: 896 z 02.08.1976	A.384
70	Dom, ul. Słowackiego 30	nr rej.: 902 z 02.08.1976	A.385
71	Dom, ul. Słowackiego 32	nr rej.: 903 z 02.08.1976	A.386
72	Zespół dawnego Domu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Obronnego im. Józefa Piłsudskiego ul. Ściegiennego 6: - budynek obecnego WDK - najbliższy teren otaczający budynek wraz z dziedzińcem wewnętrznym oraz podjazdami trawnikami od strony pl. Marszałka J. Piłsudskiego - grunt trwale związany z budynkiem WDK - wysokie, ażurowe ogrodzenie metalowe na podmurówce od strony ul. Ściegiennego wraz z bramą wjazdową ograniczoną dwoma słupami kamiennymi - niskie ażurowe ogrodzenie metalowe na podmurówce wytyczające trawniki od strony pl. m. J. Piłsudskiego	nr rej.: 879 z 15.07.1976 nr rej. 3/1 z 29.07.2003 nr rej. 3/2 z 29.07.2003 nr rej. 3/3 z 29.07.2003 nr rej. 3/3 z 29.07.2003	A.3/1-5
73	Budynek II LO, ul. Śniadeckich 9	nr rej.: 880 z 15.07.1976	A.388
74	Dom, ul. Śniadeckich 21	nr rej.: 851 z 15.03.1975	A.389
75	Dom, ul. Warszawska 4	nr rej.: 854 z 15.05.1975	A.390
76	Zabudowa ul. Wesolej od ul. Sienkiewicza do ul. Seminaryjskiej	nr rej.: 921 z 14.08.1976	A.391
77	Dom, ul. Wesolej 25	nr rej.: 901 z 02.08.1976	A.392
78	Dom, ul. Wesolej 31	nr rej.: 712 z 18.03.1972	A.393
79	Dom, ul. Wesolej 41	nr rej.: 894 z 25.07.1976	A.394
80	Układ przestrzenny i architektura pl. Wolności	nr rej.: 526 z 22.03.1968 oraz 917 z 14.08.1976	A.395
81	Bazar, pl. Wolności 2 i Ewangelicka 2	nr rej.: 882 z 24.07.1976	A.396
82	Zespół pałacyku Zielińskich ul. Zamkowa 5: - pałacyk - pawilon (oficyna) - pawilon (oranżeria) - brama wjazdowa - mur z basztą „Plotkarką” - ogród	nr rej.: 531 z 03.01.1970	A.397/1-3
83	Dom, ul. Żeromskiego 23	nr rej.: 905 z 02.08.1976	A.398

84	Dom, ul. Żeromskiego 30	nr rej.: 904 z 02.08.1976	A.399
85	Seminarium duchowne, ul. Jana Pawła II 7	nr rej. 12/1-2 z 27.03.2007	A.12/1-2
86	Dom, ul. Żeromskiego 34a	nr rej.: 841 z 15.03.1975	A.400
87	Kuria biskupia, ul. Jana Pawła 2		A.935
Kielce-Białogon			
88	Zespół kościoła par. p.w. Przemienienia Pańskiego: - kościół, - dzwonnica, - ogrodzenie z bramką	nr rej.: 1172 z 14.04.1993	A.401/1-3
89	Zespół przemysłowy: - zakład - osiedle przemysłowe	nr rej.: 268 z 15.02.1967 nr rej.: 319 z 1.12.1956	A.402
Kielce-Dąbrowa			
90	Kaplica p.w. MB Pocieszenia	nr rej.: 501 z 16.09.1972	A.387
Kielce-Karczówka			
91	Zespół pobernardyński: - zabudowania gospodarcze - ogrodzenie z basztami - kościół par. p.w. św. Karola Borom. - klasztor	nr rej.: 257 z 23.06.1967 nr rej.: 125 z 08.02.1932 nr rej.: 125 z 08.02.1932	A.403/1-4
Kielce-Zagórze			
92	Kościół fil. p.w. MB Częstochowskiej	nr rej.: 408 z 15.01.1957 oraz 639 z 28.10.1971	A.404

Rejestr zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego – zestawienie ogólne

Wyszczególnienie	Liczba zabytków
Zabytki nieruchome (zespoły i obiekty) wpisane do rejestru zabytków	92
- łączna liczba obiektów	113
- w tym układy urbanistyczne	3

Zestawienie obiektów rejestrowych według własności

Własność	Liczba zabytków
Skarb Państwa	12
Własność gminna	11
Własność prywatna	30
Własność związków wyznaniowych	18
Współwłasność	21

Zestawienie obiektów rejestrowych ze względu na przeznaczenie

Rodzaj zabytku:	Liczba zabytków:
Zespoły urbanistyczne	3

Sakralne	14
Obronne	0
Użyteczności publicznej	12
Rezydencjonalne (w tym dworki miejskie)	9
Zespoły dworskie i folwarczne	0
Parki – zieleń i zabytki przyrody	2
Mieszkalne	34
Przemysłowe	2
Cmentarze	3
Zespoły zabudowy	5
Inne	9

– Rejestr zabytków ruchomych

Do rejestru zabytków ruchomych województwa świętokrzyskiego zostało wpisane wyposażenie zabytkowych świątyń miejskich: malowidła ściennie i zawartość skarbcza kościoła katedralnego, wyposażenie kościoła i klasztoru pobernardyńskiego na Karczówce, organy kościoła ewangelicko-augsburskiego, wyposażenie kaplicy prawosławnej oraz malowidła ściennie i plafony w Pałacu Biskupów Krakowskich. Rejestrem zabytków objęto kilkanaście zabytkowych nagrobków na Cmentarzu Starym, tablicą inskrypcyjną na dawnym budynku Straży Pożarnej oraz 2 maszyny przemysłowe. Ochroną prawną objęto ponadto jeden obraz znajdujący się w zbiorach prywatnych. W ramach wpisu zbiorowego do rejestru zabytków nieruchomych ochroną objęto 8 elementów wyposażenia technicznego młyna zbożowego przy ul. Krakowskiej.

Zabytki ruchome stanowią własność przede wszystkim związków wyznaniowych oraz spadkobierców osób zmarłych pochowanych na Cmentarzu Starym.

Tab. 2 Obiekty wpisane do Rejestru zabytków ruchomych

l.p.	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
1.	Nagrobek E. Kirchner, Cmentarz Stary	14 z 6.06.1999	
2.	Nagrobki na Cmentarzu Starym	17 z 6.06.2000	3 obiekty
3.	Nagrobki Śmiłowskiego i Reichelta; Cmentarz Stary	28 z 29.09.2000	
4.	Organy w kościele ewangelicko-augsburskim	29 z 1.03.2000	
5.	Nagrobek Aleksandra Martynowicza Zarzeckiego, Cmentarz Stary	42 z 27.05.2003	
6.	Nagrobek rodziny Stumpf, Cmentarz Stary	43 z 10.05.2003	
7.	Grobowiec Marianny Pożarskiej, Cmentarz Stary	72 z 24.02.2006	
8.	Nagrobek rodziny Chrzanowskich	77 z 21.12.2006	
9.	Nagrobek rodziny Porębskich	80 z 16.05.2007	
10.	Nagrobki J. Makonla i J. Popielickiej, Cmentarz Stary	82 z 31.05.2007	2 obiekty
11.	Nagrobek M. Barańskiej	98 z 4.03.2008	

12.	Kielce Karczówka – wyposażenie ruchome dawnego kościoła i klasztoru bernardynów	153 z 26.02.2009	63 obiekty
13.	Nagrobek M. Kotubaja, Cmentarz Stary	178 z 22.07.2009	
14.	Malowidła ścienne i plafonowe w Pałacu Biskupów Krakowskich	180 z 18 i 27.08. 1994	8 obiektów
15.	Tokarka pociągowa kłowa w Kieleckich Kopalniach Surowców Mineralnych „Marmury”, Kielce ul. Ściegiennego 5	181 z 5.05.1998	
16.	Płyta inskrypcyjna na budynku dawniej Ochotniczej Straży Pożarnej, ul. Leonarda 10	182 z 25.11.1998	
17.	Obraz Guido Reni „Pejzaż”, XVIII w, ol., pł., własność prywatna,	183 z 12.03.1974	
18.	Zespół malarstwa ikonowego oraz przedmiotów liturgicznych w kaplicy prawosławnej w Kielcach	184 z 8.04.1981	90 obiektów
19.	Malowidła ścienne we wnętrzu katedry kieleckiej	185 z 26.09.1996	
20.	Wyposażenie skarbcza katedry kieleckiej	186 z 28.11.1985	160 Obiektów
21.	Wyposażenie kościoła ś. Wojciecha	377.B z 30 XII 2014	58 obiektów
22.	Wyposażenie cerkwi prawosławnej	184.B z 8 IV 1981	90 obiektów
23.	Nagrobki na cmentarzu prawosławnym	232.B z16 VI 2011 352.B 2013	97 obiektów
24.	Nagrobek K. Rogalskiego na cmentarzu Starym	289.B z 2 marca 2012	
25.	Nagrobki Mieszkowskich u Łukaniewiczów na cmentarzu Starym	387.B z 12 stycznia 2016	2
26.	Portret M. Lutra w kościele Ewangelicko-Augsburskim	384.B z 19 października 2015	
27.	Ołtarz główny w kaplicy NMP w Kielcach-Dąbrowie	383.B z 19 października 2016	

Rejestr zabytków ruchomych województwa świętokrzyskiego – zestawienie ogólne

Liczba decyzji	28
Liczba obiektów,	590
w tym: Wyposażenie świątyń	464
Kolekcje	0
Inne	137

Tab. 3 Kapliczki i krzyże przydrożne o walorach zabytkowych nie wpisane do Rejestru zabytków

I.p.	Obiekt	Adres	Uwagi
1.	Krzyż żeliwny	ul. Domaszowska	
2.	Krzyż żeliwny	ul. Fabryczna	
3.	Kaliczka słupowa	ul. Górna	
4.	4 kapliczki Drogi Krzyzowej, XVIII	ul. Karczówkowska	
5.	Krzyż żeliwny	ul. Karczówkowska	
6.	Chrystus Frasobliwy, XIX w.	przy klasztorze na Karczówce	
7.	Figura NMP, 1851	ul. Krakowska	
8.	Figura ś. Jana Nepomucena	ul. 1 Maja	
9.	Krzyż żeliwny na cokole z płaskorzeźbami, XIX w.	ul. 1 maja 84	
10.	Krzyż żeliwny na cokole z płaskorzeźbami, XIX w.	ul. 1 Maja 75	
11.	Krzyż drewniany, 2 poł. XIX w.	ul. 1 Maja pod wiaduktem za torami	
12.	Kapliczka – obudowa studni, XIX w.	ul. Pańska 53	
13.	Krzyż żeliwny, 1895	ul. Prosta 172	
14.	Krzyż żeliwny, 1891	ul. Prosta 252	
15.	Figura ś. Tekli, 1765	Rynek	
16.	Figura NMP, pocz. XX w.	ul. Sandomierska	
17.	Krzyż żeliwny 2 poł. XIX w.	ul. Sandomierska	
18.	Krzyż żeliwny, 1938	ul. Sandomierska	
19.	Figura NMP, 1841	ul. Szydłówek Górny 4	
20.	Figura NMP, 1822	ul. Ściegiennego	
21.	Krzyż żeliwny, 1898	ul. Ściegiennego 70	
22.	Krzyż żeliwny, 1907	ul. Ściegiennego 196	
23.	Krzyż żeliwny 1907	ul. Wikaryjska 88	
24.	Krzyż drewniany, XIX w.,?	ul. Wojewódzka	
25.	Krzyż kamienny, 1937	ul. Wojska Polskiego	

Ponadto zinwentaryzowanych zostało w 12 instrumentów organowych oraz 1300 zabytków ruchomych w formie kart ewidencyjnych przechowywanych u Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach.

– Inne obiekty ruchome o wartościach zabytkowych lub pamiątkowych (wybór)

1. Pomnik Czynu Legionowego na pl. Marszałka J. Piłsudskiego
2. Pomnik papieża Jana Pawła II na pl. Jana Pawła II
3. Pomnik ks. Jerzego Popiełuszki na pl. Najświętszej Panny Marii
4. Pomnik ks. Piotra Ściegiennego na pl. Najświętszej Panny Marii
5. Pomnik bpa Czesława Kaczmarka na pl. Najświętszej Panny Marii
6. Pomnik 11 Września przy ul. Ściegiennego
7. Pomnik Stanisława Staszica w Parku Miejski im. St. Staszica
8. Pomnik (popiersie) Stefana Żeromskiego w Parku Miejski im. St. Staszica
9. Pomnik Henryka Sienkiewicza przy ul. Sienkiewicza

10. Pomnik Józefa Piłsudskiego na pl. Wolności
11. Pomnik Niepodległości przy Dworcu PKP
12. Pomnik Stanisława Staszica-Białogon
13. Pomnik żołnierzy Armii Krajowej na skwerze Stefana Żeromskiego
14. Pomnik „Harcierzom poległym za Ojczyznę” na Skwerze Szarych Szeregów
15. Pomnik Powstania Styczniowego przy ul. Zagórskiej
16. Pomnik Powstańców Styczniowych przy klasztorze na Karczówce
17. Pomnik ofiar II Wojny Światowej na Stadionie
18. Pomnik ofiar II Wojny Światowej - ul. Łanowa
19. Pomnik ofiar II Wojny Światowej - ul. Urzędnicza
20. Pomnik ofiar II Wojny Światowej - ul. Karczówkowska
21. Pomnik ofiar kieleckiego getta oraz mur pamięci Polaków zamordowanych przez Niemców w latach 1939– 45 przy ul. IX Wieków Kielc
22. Pomnik Pszczoły przy ul. Zagórskiej
23. Pomnik Hilarego Mali przy ul. Szkolnej
24. Pomnik Bojowników o Wyzwolenie Narodowe i Społeczne Wzgórze Kadzielnia
25. Płyta pamiątkowa ku czci Tadeusza Kościuszki przy ul. Kapitulnej
26. Głaz upamiętniający miejsce obozowania Tadeusza Kościuszki przy ul. T. Kościuszki
27. Głaz upamiętniający akcję żołnierzy Armii Krajowej przy ul. Solnej
28. Cmentarz żydowski przy ul. Kusocińskiego
29. Cmentarz radzieckich jeńców wojennych - Telegraf
30. Grób Bartosa Głowackiego - przy Katedrze
31. Pomnik W. Szczepaniaka harcerza Szarych Szeregów - Stadion
32. Pomnik rozstrzelanych -Stadion
33. Dom - miejsce pogromu Żydów w 1946 roku przy ul. Planty 7/9
34. Tablica upamiętniająca powstanie „Solidarności” przy ul. Zagnańskiej
35. Rzeźba ś. Jana Nepomucena w Parku Miejski im. St. Staszica
36. Figura św. Tekli na pl. św. Tekli
37. Zespół rzeźb plenerowych przy ul. St. Staszica
38. Zespół rzeźb plenerowych na Skwerze Szarych Szeregów
39. Zespół rzeźb plenerowych na Osiedlu KSM
40. Miejsce najstarszej osady na pl. ś. Wojciecha

Na obszarze miasta znajduje się także około 350 innych miejsc pamięci narodowej w postaci tablic, mogił i głazów, ujętych w inwentarzu przygotowanym na zlecenie Urzędu Miasta: C. Jastrzębski, K. i M. Otwinowscy, *Miejsca pamięci narodowej w Kielcach*. Muzeum Historii Kielc 2011.

– Rejestr zabytków archeologicznych

Do rejestru zabytków archeologicznych w granicach administracyjnych miasta Kielc nie wpisano stanowisk archeologicznych. Cały obszar miasta został objęty inwentaryzacją w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ustalono 105 stanowisk , w większości odnoszących się do znaleziska powierzchniowych, tylko 4 stanowiska znajdują się w granicach historycznego centrum miasta (tab. 4).

Opracowanie zostało poprzedzone kwerendą w archiwum WUOZ w Kielcach. Poszukiwania archiwalne dotyczyły stanowisk odkrytych i zweryfikowanych w trakcie akcji Archeologicznego Zdjęcia Polski prowadzonej w Kielcach okolicach w około 2000 r. oraz stanowisk, których badania, głównie interwencyjne, podjęto pod koniec lat 90. i po roku 2000. Każde stanowisko zostało zweryfikowane – 5% negatywnie, otrzymało kartę ewidencyjną i zaznaczone na mapie topograficznej. Podstawowe dane wszystkich stanowisk umieszczono w załączonym wykazie tabelarycznym. (tab. 3).

Zachowane stanowiska należą w zdecydowanej większości do tzw. typu płaskiego (osady, cmentarzyska, ślady i punkty osadnictwa). Jedynie na Wzgórzu Zamkowym zachowały się relikt zabudowy o własnej formie krajobrazowej. Spośród stanowisk zinterpretowanych jako osady, jedynie w rejonie wycinkowo przebadanej osady przy kościele św. Wojciecha można mówić o osadnictwie o wielowiekowej ciągłości - od XI lub pewnie XII. w. do dzisiaj. Kilka stanowisk uznanych za pozostałości osad, znajdując się na pd i wschodnim skraju obecnego miasta w rejonie Posłowic, Dymin i Zagórza. Pochodzą one z epoki kamienia. Kilka powierzchniowych znaleziska ma proveniencję neolityczną (do 1800 lat p.n.e.?), Ślady osadnictwa zaś także z epoki brązu i okresu halsztackiego, reprezentatywne głównie dla kultury łużyckiej (1300 - 400 lat p.n.e.). Pojedyncze stanowiska określono, jako związane z kulturą przeworską (II wiek p.n.e. - IV wiek n.e.). Odnotowano pozostałości wczesnośredniowieczne – od przełomu XI i XII w. W przypadku osady przy kościele ś. Wojciecha, poprzez relikt pierwszej kolegiaty na Wzgórzu Zamkowym z ok. 1180 r., do pojedynczych osad na obrzeżach dzisiejszego miasta. Rozwój i funkcjonowanie późnośredniowiecznego/wczesno nowożytnego miasta potwierdzają wrywkowe badania w rejonie Rynku. Charakterystyczne dla rejonu Kielc są znaleziska związane z wydobyciem i przeróbką kruszców i rud żelaza, szczególnie na wzniesieniach otaczających miasto od północy (Szydłówek, Głębozka) i pd (Karczówka, Białogon, Zalesie). W zestawieniu nie uwzględniono stanowisk przebadanych w czasie prac archeologicznych w latach 2009 i 2010 we wschodniej części rynku (pozostałości XVI. wiecznego budynku ratusza) i na pl. ś. Tekli (ślady osadnictwa z okresu późnośredniowiecznego i nowożytnego). Odnalezione tam relikt dawnego osadnictwa zostały zasypane, zaś wyniki badań nie zostały opracowane w chwili sporządzania programu opieki.

Tabela 4 Wykaz stanowisk archeologicznych zestawienie według opracowania dla Archeologicznego Zdjęcia Polski (w posiadaniu ŚWKZ w Kielcach)

Lp.	Miejscowość	Nr stan. na obszarze	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
Obszar 86–62					
1.	Kielce-Stadion	31	znalezisko luźne	świdzka	paleolit schyłkowy
2.	Kielce-Białogon	34	znalezisko luźne		mezolit ?
3.	Kielce-Białogon	32	osada otwarta ?	pucharów lejkowatych ?	neolit ?
4.	Kielce-Posłowice	21	osada otwarta	łużycka	wczesna faza kultury łużyckiej ?

5.	Kielce-Posłowice	27	punkt osadniczy	łużycka	młodszy okres epoki brązu
6.	Kielce-Sitkówka	14	punkt osadniczy	łużycka	późny okres epoki brązu
7.	Kielce Białogon	33	osada otwarta ?	łużycka	epoka brązu ? – okres halsztacki ?
8.	Kielce-Posłowice	17	punkt osadniczy	łużycka	młodsza faza kultury łużyckiej (okres epoki brązu ?)
9.	Kielce-Posłowice	18	punkt osadniczy	łużycka	młodsza faza kultury łużyckiej
10.	Kielce-Posłowice	19	osada otwarta	łużycka	młodsza faza kultury łużyckiej
11.	Kielce-Posłowice	25	osada otwarta ?	łużycka	wczesna epoka żelaza (późna faza kultury łużyckiej)
12.	Kielce-Posłowice	16	osada otwarta	przeworska	okres wpływów rzymskich (młodszy okres przedrzymski ?)
13.	Kielce-Posłowice	26	punkt osadniczy	przeworska ?	okres wpływów rzymskich ?
14.	Kielce-Posłowice	19	osada otwarta	przeworska	okres wpływów rzymskich
15.	Kielce-Posłowice	21	osada otwarta	przeworska	okres wpływów rzymskich
16.	Kielce-Posłowice	27	punkt osadniczy	przeworska	okres wpływów rzymskich
17.	Kielce-Posłowice	20	punkt osadniczy		pradzieje
18.	Kielce-Sitkówka	11	punkt osadniczy		pradzieje
19.	Kielce-Posłowice	21	osada otwarta		pradzieje
20.	Kielce-Sitkówka	12	punkt osadniczy	łużycka ?	pradzieje
21.	Kielce-Sitkówka	13	punkt osadniczy		pradzieje
22.	Kielce-Posłowice	22	punkt osadniczy		XI-XIII w.
23.	Kielce-Posłowice	21	osada otwarta		XIII-XV w.
24.	Kielce-Posłowice	22	punkt osadniczy		XIII-XV w.
25.	Kielce-Posłowice	23	punkt osadniczy		XIII-XV w.
26.	Kielce-Posłowice	24	punkt osadniczy		XIII-XV w.
27.	Kielce-	27	punkt osadniczy		XIII-XV w.

	Posłowice				
28.	Kielce-Posłowice	19	punkt osadniczy		późne średniowiecze – okres wczesnonowożytny
29.	Kielce-Sitkówka	10	punkt osadniczy		późne średniowiecze – okres wczesnonowożytny
30.	Kielce-Posłowice	15	punkt osadniczy		nowożytność
Obszar 86–63					
31.	Kielce-Posłowice	26	punkt osadniczy		okres wczesnonowożytny
32.	Kielce-Dyminy	46	ślady osadnictwa	świdarska, halsztacka, łużycka	
33.	Kielce-Dyminy	47	cmentarzysko	łużycka	pradzieje
34.	Kielce-Dyminy	48	ślady osadnictwa		późne średniowiecze
35.	Kielce-Dyminy	49	ślady osadnictwa		epoka kamienia późne średniowiecze
36.	Kielce-Dyminy	50	osada		XIII-XV w.
37.	Kielce-Dyminy	51	ślad osadnictwa		XIII-XIV w.
38.	Kielce-Dyminy	52	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
39.	Kielce-Dyminy	53	ślady osadnictwa	przeworska	pradzieje późne średniowiecze
40.	Kielce-Dyminy	54	ślad osadnictwa	przeworska	
41.	Kielce-Dyminy	55	ślad osadnictwa	przeworska	
42.	Kielce-Dyminy	56	ślad osadnictwa		późne średniowiecze
43.	Kielce-Dyminy	57	ślad osadnictwa		epoka kamienia
44.	Kielce-Dyminy	58	ślad osadnictwa		neolit ?
45.	Kielce-Dyminy	59	osada ślad osadnictwa	przeworska ?	średniowiecze/okres nowożytny
46.	Kielce-Ostra Górka	60	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze, VIII-IX w.
47.	Kielce-Zagórze	61	ślad osadnictwa	przeworska	
48.	Kielce-Zagórze	62	ślady osadnictwa	od neolitu?	późne średniowiecze/okres nowożytny
49.	Kielce-Zagórze	63	osada ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze, IX-XII w. późne średniowiecze
50.	Kielce-Zagórze	64	ślady osadnictwa		wczesne średniowiecze IX-XII w. i późne średniowiecze
51.	Kielce-Zagórze	65	ślady osadnictwa osada		od epoki kamienia do wczesnego średniowiecza, IX-XII

					w. późne średniowiecze
52.	Kielce-Zagórze	66	śląd osadnictwa	przeworska	
53.	Kielce-Zagórze	67	śląd osadnictwa		prahistoria
54.	Kielce-Bukówka	68	śląd osadnictwa		neolit
55.	Kielce-Baranówek	69	śląd osadnictwa	świderska	paleolit schyłkowy
56.	Kielce, w rejonie Cmentarza Nowego	70	śląd osadnictwa,	przeworska?	młodszy okres rzymski
Obszar 85–62					
57.	Kielce-Dobromyśl I	1	śląd osadnictwa cmentarzysko?		neolit schyłkowy? - weryfikacja negatywna
58.	Kielce-Dobromyśl	2	ślady osadnictwa		neolit ? i prahistoria
59.	Kielce-Pietraszki	3	ślady osadnictwa		epoka kamienia - weryfikacja negatywna
60.	Kielce-Pietraszki	4	śląd osadnictwa		mezolit? – weryfikacja negatywna
61.	Kielce-Białogon	5	śląd osadnictwa	tardenauska?	Mezolit? –weryfikacja negatywna
62.	Kielce-Białogon	6	ślady osadnictwa		neolit, EB?, okres nowożytny
63.	Kielce-Karczówka	7	osada		wczesne średniowiecze – weryfikacja negatywna
64.	Kielce-Karczówka	8	śląd osadnictwa		epoka kamienia – weryfikacja negatywna
65.	Kielce-Karczówka	9	śląd osadnicwa		epoka kamienia – weryfikacja negatywna
66.	Kielce-Karczówka	10	śląd osadnictwa		epoka kamienia – weryfikacja negatywna
67.	Kielce-Karczówka	11	kopalnie rudy ołowiu		okres nowożytny XVII-XVIII w.
68.	Kielce-Karczówka	12	śląd osadnictwa		pkres nowożytny
69.	Kielce-Karczówka	13	śląd osadnictwa		okres nowożytny
70.	Kielce-Karczówka	14	śląd osadnictwa		epoka kamienia
71.	Kielce-Czarnów Dalnia Góra	15	kopalnie rudy ołowiu		okres nowożytny XVIII-XVIII
72.	Kielce-Czarnów	16	śląd osadnictwa		okres nowożytny
73.	Kielce-Czarnów	17	ślady osadnictwa		późne średniowiecze/okres wczesnonowożytny
74.	Kielce-Czarnów	18	ślady osadnictwa		prahistoria, wczesne średniowiecze XI-XII

			osada		w. późne średniowiecze/ okres nowożytny
75.	Kielce-Czarnów	19	ślady osadnictwa		późne średniowiecze oraz wczesne średniowiecze/okres nowożytny
76.	Kielce-Czarnów	20	śląd osadnictwa		okres nowożytny
77.	Kielce-Czarnów	21	śląd osadnictwa		okres wczesnonowożytny
78.	Kielce-Czarnów	22	śląd osadnictwa		okres wczesnonowożytny i nowożytny
79.	Kielce- Niewachłów	23	pracownia krzemieniarska cmentarzysko?		epoka kamienia?
80.	Kielce- Niewachłów	24	kuźnica żelaza huta ołowiu		późne średniowiecze? okres nowożytny – weryfikacja negatywna
81.	Kielce- Niewachłów	25	śląd osadnictwa		okres nowożytny
82.	Kielce- Niewachłów	26	śląd osadnictwa		okres wczesnonowożytny i nowożytny
83.	Kielce- Karczówka	35	pracownia krzemieniarska cmentarzysko?		epoka kamienia
obszar 85-63					
84.	Kielce, Wzgórze Zamkowe	1	relikty kościoła romańskiego, cmentarz przykościelny zespół pałacowy z parkiem i otoczeniem w tym relikty d.o osadnictwa lokalnego		1171- okres nowożytny
85.	Przy kościele ś. Wojciecha	2	relikty kościoła drewn. cmentarz przykościelny osada		k. XI w.? XI/XII do 1817 wczesne średniowiecze X-XII w.
86.	Al. IX Weków Kielc	3	osada		wczesne średniowiecze
87.	Ul. Złota	4	cmentarzysko	grobow kloszowych?	wczesny okres lateński?
88.	Kielce- Szydłówek	5	obozowisko osada		neolit wczesne średniowiecze

					IX-X w.
89.	Kielce-Szydłówek	6	śląd osadnictwa		epoka kamienia
90.	Kielce-Szydłówek	8	śląd osadnictwa	łużycka	okres halszacki
91.	Kielce-Dąbrowa	9	osada		średniowiecze
92.	Kielce-Domaszowice	11		osada	średniowiecze
93.	Kielce	12	osada lokacyjna, relikty miasta lokacyjnego jama odpadkowa		średniowiecze/okres nowożytny późne średniowiecze XIV-XV w.
94.	Kielce-Na Stoku	13	ślady eksploatacji rudy żelaza kopalnia rudy żelaza		późne średniowiecze XV w. okres nowożytny 1809- 1830
95.	Kielce-Dąbrowa	16	śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich
96.	Kielce-Świnia Góra	17	śląd osadnictwa		epoka kamienia (neolit?)
97.	Kielce-Zagórze	18	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
98.	Kielce-Wietrznia	19	ślady osadnictwa		epoka kamienia i prahistoria
99.	Kielce-Domaszowice	20	śląd osadnictwa		prahistoria
100.	Kielce-Domaszowice	21	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
101.	Kielce-Domaszowice	22	śląd osadnictwa		prahistoria
102.	Kielce-Domaszowice	23	śląd osadnictwa		epoka kamienia
103.	Kielce-Domaszowice	24	śląd osadnictwa		prahistoria
104.	Kielce-Domaszowice	25	śląd osadnictwa		neolit
105.	Kielce-Głębozka	28	relikty kuźnicy		okres nowożytny XVI- XVIII

– Zabytki ruchome w zbiorach muzealnych

Do rejestru zabytków nie wpisuje się zabytków wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Muzea stanowią najważniejszą formę organizacyjną opieki nad zabytkami ruchomymi. Kwestie związane z ochroną zbiorów muzealnych reguluje *Ustawa z dnia 21 XI. 1996 r. o muzeach* (t.j. Dz.U. 2017 r., poz. 972). Muzea stanowią najważniejszą formę organizacyjną opieki nad zabytkami ruchomymi. Są to instytucje kultury, które gromadzą, rejestrują konserwują i przechowują oraz udostępniają publiczności w formie wystaw dobra i wy-

twory kultury w zakresie sztuki, wiedzy i przyrody oraz prowadzą działalność naukową, oświatową i popularyzatorską.

Na terenie miasta Kielce działają muzea rejestrowe, samorządowe, branżowe i społeczne. Gromadzą one, zabezpieczają i udostępniają w zbiory o charakterze zabytkowym w obrębie swoich siedzib.

Muzea rejestrowe działają w oparciu o statuty nadane przez organy założycielskie w oparciu o Ustawę o muzeach z dnia 21 listopada 1996 r. (t.j. Dz.U. 2017 r., poz. 972).. Są to:

- a. Muzeum Narodowe w Kielcach prowadzone przez Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego z siedzibą w Pałacu Biskupów Krakowskich i z oddziałami: Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego mieszczące się w zabytkowym budynku dawnej szkoły przygotowawczej seminarium duchownego przy ul. Jana Pawła oraz Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku.
- b. Muzeum Wsi Kieleckiej z siedzibą przy ul. Jana Pawła II 6 i ekspozycja plenerową w skansenie w Tokarni k. Chęciny.

Łącznie zbiory obu jednostek liczą około 100 tys. pozycji inwentarzowych, obejmujących zabytki sztuki, historii polskiej i lokalnej, archeologii, przyrody i etnografii oraz obszerny zbiór przedmiotów z zakresu kultury materialnej.

Z uwagi na wielkość i rangę artystyczną budynków będących siedzibami Muzeum Narodowego, jego oddziału im. S. Żeromskiego i Muzeum Wsi Kieleckiej, mają one istotny wpływ na stan ochrony zabytków w historycznym centrum miasta.

Muzea samorządowe prowadzone przez Urząd Miasta Kielce:

- a. Muzeum Zabawy i Zabawek przy pl. Wolności 1
- b. Muzeum Historii Kielc przy ul. ś. Leonarda 4.

Obydwa muzea działają w oparciu o statuty nadane przez organ założycielski. Łącznie zbiory obu jednostek liczą około 25 tys. pozycji inwentarzowych.

Muzea branżowe:

- Muzeum Geologiczne Oddział Świątokrzyskim Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego im. Jana Czarnockiego ul. Zgoda 21.
- Muzeum Diecezjalne w Kielcach, ul. Jana Pawła II 1.

b. Gminna ewidencja zabytków

Zgodnie z art. 21. *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* "ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy".

Ewidencją zostają objęte zabytki architektury i budownictwa: zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych oraz zabytki archeologiczne. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na Prezydencie Miasta (art. 22 pkt 4 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*).

Miasto Kielce wykonało aktualny wykaz obiektów zabytkowych, objętych ewidencją gminną. Wykaz ten, sporządzony został na potrzeby *Programu opieki nad zabytkami miasta Kielce*.

Zaktualizowany wykaz stanowi podstawę do sporządzenia kart ewidencji gminnej. Wzór karty ewidencyjnej został opracowany w Krajowym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie. Gminna ewidencja nie jest dokumentem zamkniętym; winna być uzupełniana i weryfikowana. Jej zmiany nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Ewidencja gminna winna podlegać okresowej aktualizacji, polegającej m.in. na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących oraz gruntownie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji etc.), w oparciu o dane dostarczane z WUOZ w Kielcach, uzupełnieniu o wpisy do rejestru zabytków, nowe ustalenia naukowe, oraz w oparciu o dane WUOZ uzupełnieniu i weryfikacji wykazu stanowisk archeologicznych.

- **Gminna ewidencja zabytków – zabytki nieruchome**

Podczas opracowywania niniejszego dokumentu wykorzystano Gminną ewidencję zabytków przygotowaną na zlecenie Gminy Kielce w 2014 r.

Ewidencją gminną miasta Kielce objęto 555 obiektów i zespołów obiektów – Najliczniejszą grupę obiektów ujętych w ewidencji (w tym obiektów objętą ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków) stanowią obiekty zlokalizowane w obrębie historycznego centrum, w tym w obrębie ulic objętych wpisami do rejestru zabytków zlokalizowanych jest ok. 45% obiektów.

8. Charakterystyka zasobów kulturowych miasta

a. Zarys historyczny rozwoju przestrzennego miasta

Historia rozwoju przestrzennego miasta skupia się przede wszystkim na obszarze najwartościowszym pod względem kulturowym tj. śródmieściu jako przestrzeni stanowiącej o tożsamości organizmu miejskiego.

Miasto powstało w średniowieczu, przy starej drodze, której śladem prowadzą dzisiejsze ulice: Bodzentyńska i Piotrkowska, w widłach rzeki Silnicy, która ograniczyła je od zachodu i wpadającego doń strumienia, który w przeszłości wyznaczał granice Kielc od północy. Pierwsza osada, której ślady z XI-XIII w. odkryto w rejonie Al. IX Wieków Kielc zajmowała wyłaniający się z mokradeł cypel na prawym brzegu w/w strumienia. U schyłku XI w. lub na początku XII w. we wschodnim krańcu osady wzniesiono drewniany kościółek Św. Wojciecha. W połowie XII w. rejon Gór Świętokrzyskich wraz z Kielcami został przekazany przez księcia biskupom krakowskim. Z czasem dobra biskupie podzielono na cztery klucze, a ośrodkiem jednego z nich zostały Kielce. Miało na to wpływ m.in. ufundowanie w 1171 r. kolegiaty Najświętszej Marii Panny, którą zbudowano na południe od osady, na skalistym wzniesieniu. Efektem powyższego było powstanie w końcu XII w. ośrodka administracyjno-kościelnego, który z czasem przekształcił się także w odrębną kościelną dzielnicę.

Po wybudowaniu kolegiaty zaczęła funkcjonować droga prowadząca do niej od strony osady. Jej śladem jest dzisiaj wschodnia pierzeja rynku i ulica Duża. Uformowane wówczas rozwidlenie dróg, widoczne nadal w kształcie rynku, zostało utrwalone przez osadnictwo jeszcze przed lokacją miasta. Z biegiem czasu osada przenieśli się z rejonu kościoła ś. Wojciecha w pobliże wzniesienia, na którym stoi kolegiata. W ten sposób przy wspomnianym rozwidleniu dróg wykształciła się osada targowa, która otrzymała prawa miejskie. Dokładna data lokacji Kielc nie jest znana, nastąpiło to jednak przed końcem XV w. Nadanie przywileju lokacyjnego nie doprowadziło do wykształcenia w pełni regularnego planu miasta. Mieszkańcy Kielc utrzymywali się głównie z rolnictwa, co nie sprzyjało procesom urbanizacyjnym. Miasto było małe, ograniczone wyłącznie do posesji przyrynkowych (kościół Św. Wojciecha leżał wówczas poza granicami miasta). Zabudowa była w całości drewniana, toteż obecnie jedyną pozostałością tych czasów jest sam kształt urbanistyczny rynku i jego najbliższych okolic.

Ośrodkiem zabudowy kościelnej na sąsiednim wzgórzu był murowany z kamienia romański kościół kolegiacki. Otaczający go teren użytkowany był na cele cmentarne. Przed kolegiatą, na północnym stoku wzniesienia, powstał plac (obecnie Plac Panny Marii) rozgraniczający zabudowę kościelną od mieszczańską. Wzdłuż drogi ciągnącej się po wschodniej stronie kolegiaty (ul. Jana Pawła II) i drogi prowadzącej z placu przed kościołem w stronę rzeki (ul. Kapitulna) pobudowano siedziby kanoników – kanonie. Południowo-zachodnią część wzgórza zajęły spichrze, budynki gospodarcze i siedziba zarządcy klucza dóbr biskupich. Tu również stał, odnotowany w XVI w. dwór biskupi. U stóp wzniesienia, po jego zachodniej stronie, rozlewał się wielki staw, w miejscu obecnego stawu parkowego.

W XVI i pierwszej połowie XVII w. wykształcił się w okolicach Kielc rejon przemysłu metalurgicznego i górniczego, przynoszący biskupom krakowskim ogromny dochód. Z inicjatywy biskupów już w XVI w. pojawiły się w okolicach Kielc pierwsze rodziny przedsiębiorców, które uruchomiły przemysł górniczno - hutniczy. W końcu XVI wieku kardynał Jerzy Radziwiłł sprowadził z Olkusza grupę górników, którzy uruchomili kopalnię na Miedzianej Górze. W Kielcach zlokalizowano główny ośrodek administracyjny świętokrzyskich dóbr biskupich z drewnianą rezydencją biskupów. Istotny wpływ na życie gospodarcze miasta miał również przyznany mu w 1573 r. przywilej propinacyjny, tj. prawo do wyrobu oraz sprzedaży piwa i gorzałki. Ważną inwestycją miejską z tego czasu był murowany piętrowy ratusz z wieżą wzniesiony na środku rynku prawdopodobnie w połowie XVI w. Jego ślady odsłonięto w czasie badań archeologicznych w 2009 r. Obecnie pod płytą rynku.

Zapewne w czasach budowy rezydencji biskupiej wytyczono z narożnika południowo-zachodniego rynku drugą ulicę wiodącą w stronę zabudowy kościelnej na wzgórzu (ul. Mała). Mimo tych zmian urbanistycznych miasto nadal było ograniczone do kwartałów przyrynkowych. W 1540 r. na jego zabudowę składały się zaledwie 84 wyłącznie drewniane domy mieszczańskie. Rynek i ulice wyprowadzone z narożników rynku (dzisiejsze ulice: Bodzentyńska, Leonarda, Duża, Mała, Piotrkowska, Kozia) uzupełniały biegnące po zatyłkach posesji drogi (obecnie ulice: Wesoła, Orla, Leśna). Przed rogatkami miasta wykształciły się przedmieścia: od wschodu Przedmieście Bożęckie w rejonie kościoła ś. Wojciecha i od zachodu przedmieście Warszawskie w

sąsiedztwie rzeki, obok ujścia strumienia, który opływał miasto od północy. Powyżej ujścia strumienia rozlewał się spory staw, zwany Rdzawym. Dolina Silnicy była wówczas bardzo zabagniona, ograniczając rozwój miasta po stronie zachodniej. W okresie nowożytnym wzniesiono niewielki kościół p.w. ś. Leonarda na pn-wschód od centrum przy drodze prowadzącej do wsi Zagórze. Przebito wówczas przejście w południowo-wschodnim narożniku rynku, które przedłużyło do miasta drogę wiodącą do kościoła (obecna ulica Św. Leonarda). W połowie XVIII w. powstał w tym miejscu duży murowany budynek klasztoru męskiego, rozebrany w latach 70. XX w. Obiekt ten miał istotne znaczenia dla późniejszego rozwoju przestrzennego miasta. Stał się punktem wyjścia planu regulacyjnego z 1823 r. wytyczającego nową siatkę głównych ulic (zrealizowany częściowo).

W wyżej opisanym kształcie miasto przetrwało do końca XVIII w. Wzrosła w tym czasie ilość posesji (w 1789 r. było 269 posesji mieszczańskich wraz z tymi, które usytuowane były na przedmieściach) dzięki zagęszczeniu zabudowy, a nie poszerzeniu granic miasta. Domy w rynku i wschodniej pierzei ul. Dużej poprzedzały podcienia. Kilka murowanych kamienic wystawionych w rynku w XVIII w. i kilkanaście domów mieszczańskich opatrzonych w murowane piwnice bądź lamusy czy murowane sklepy od frontu stanowiło wyjątek.

Poważniejsze inwestycje budowlane były prowadzone kościelnych. W połowie XVIII w. zbudowano murowaną łaźnię nad Silnicą. W miejsce drewnianego wybudowano murowany kościół Św. Wojciecha, a u schyłku tego stulecia wzniesiono z funduszy biskupa Kajetana Sołtyka klasztor przy kościele Św. Leonarda.

W odróżnieniu od miasta lokacyjnego, które niewiele zmieniło się od średniowiecza, wielkim przemianom uległo wzgórze, na którym stała kolegiata. W okresie XVI-XVIII w. Wzniesiono tam zespół monumentalnych budowli kościelnych o spójnej strukturze przestrzennej. Zespół ten po większej części zachowany do dnia dzisiejszego, stanowi najcenniejszy zabytek na terenie Kielc.

Najpoważniejszą inwestycją na wzgórzu była w latach 1637–1641 budowa nowego murowanego pałacu dla biskupa Jakuba Zadzika. Obiekt umieszczony na osi kolegiaty został z trzech stron inkastelizowany, stąd zajmowane wzgórze zaczęto nazywać Zamkowym. Pałac usytuowany został między dziedzińcem a ogrodem, po uzyskaniu dodatkowego terenu w 1641 r. poszerzonym w kierunku północnym. Po zachodniej stronie pałacu założono ogród włoski, w którym, w sąsiedztwie murów stanęły budowle ogrodowe. Poza obrębem murów, przy placu przed kościołem, wystawiono murowany Zajazd pod Krakowiakami (dom gościnny), po stronie południowej zamku wzniesiono kompleks drewnianych zabudowań folwarku (starostwa) ze stajniami. Nad stawem – od zachodu – wzniesiono browar i gorzelnię biskupią. Tak ukształtowany kompleks architektoniczny połączony został trzy kilometrową drogą – kalwarią ze wzgórzem Karczówka, na którym w 1627 r. biskup Marcin Szyszkowski ufundował klasztor dla bernardynów. Powstała w ten sposób piękna barokowa oś widokowa (zniszczona niestety przez wysoką współczesną zabudowę).

Drugi, XVIII-wieczny etap rozwoju przestrzennego kompleksu kościelnego na wzgórzu związany jest ściśle z osobą biskupa Konstantego Felicjana Szaniawskiego. To z jego inicjatywy w 2. ćwierci XVIII w. Doszło do budowy seminarium, szkoły, wikariatu,

połączenia nowo wzniesionego kompleksu szkolnego z kolegiatą i pałacem ciągiem krytych ganków, rozbudowy zamku oraz przebudowy wschodniej części kolegiaty. Inwestycje poczynione w obrębie zamku przez Szaniawskiego, a kontynuowane przez jego następców, wiązały się z jednej strony z potrzebą stworzenia krytej komunikacji z pałacem, z drugiej strony zmierzały do powiększenia reprezentacyjnego charakteru dziedzińca i poprzez poszerzenie terenu zamku od południa do usprawnienia jego funkcji. O ile budowa skrzydła południowego wynikała z potrzeby stworzenia bezpośredniej komunikacji z kolegiatą, o tyle decyzja o wzniesieniu bliźniaczego skrzydła po drugiej stronie dziedzińca była już podyktowana względami reprezentacyjnymi.

W latach 1719–1728 przebudowano również kolegiatę. Była to w zasadzie kontynuacja rozbudowy z XVI/XVII w. Zburzono romańska część kościoła, a na jej miejsce przedłużono nawy i wystawiono nowe prezbiterium z apsydą. Wybudowaną około połowy XVII w. dzwonnice podwyższono i wybudowano nowe bramy prowadzące na cmentarz. W 3 ćwierci XVIII w. na cmentarzu wystawiono kaplice ogrójkową i figurę Najświętszej Marii Panny, a na placu przed cmentarzem – figurę Św. Jana Nepomucena. Najpoważniejszą inwestycją biskupa Szaniawskiego była budowa seminarium, które dobudowano od południa do kościoła szpitalnego Św. Trójcy, likwidując funkcjonujący tu do tej pory przytułek zwany wówczas szpitalem. Kompleks seminarium powiększono o gmach szkoły przygotowawczej i budynek wikariatu wzniesione po stronie północnej kościoła Trójcy Świętej. Zamek, kolegiatę i kompleks szkolny połączył kryty ganek wsparty na arkadach (rozebrany do 1867 r.), który zintegrował wymienione zespoły w jeden organizm.

Ustawa Sejmu Czteroletniego z 1789 r., na mocy której dobra biskupów krakowskich, w tym również zamek w Kielcach przejął skarb Rzeczypospolitej, otwarła nowy rozdział w dziejach tej dzielnicy.

Po trzecim rozbiórce Polski Kielce weszły w skład utworzonej przez Austriaków Galicji zachodniej. W dniu 24 maja 1800 r. wybuchł groźny pożar, który w ciągu trzech godzin strawił niemal całe miasto. Wykorzystując okazję jaką stworzyła odbudowa spalonego miasta, dokonano korekty układu komunikacyjnego. Austriacy sporządzili pierwszy pomiar Kielc i dokonali regulacji niektórych ulic. Stworzono wówczas przejście od zatyłków północnej pierzei przyrynkowej w kierunku rynku, tworząc załazek dzisiejszej ulicy Warszawskiej. Podobnie połączono drogę idącą po tyłach posesji zachodniej pierzei rynekowej z rynkiem (ul. Leśna). Stworzono komunikacje od ul. Małej do Dużej, a dalej do ul. Wesołej. Powstał w ten sposób pierwszy odcinek obecnej ulicy Sienkiewicza. Spaloną drewnianą zabudowę na terenie miasta lokacyjnego zastąpiono murowaną. Były to parterowe domy frontowe, często podpiwniczone, jedno-, bądź dwutraktowe, z sienią przejazdową prowadzącą w głąb podwórza. Kilka takich kamieniczek zachowało się do dziś (przy ulicach: Bodzentyńskiej, Małej i Dużej).

Austriacy wprowadzili przepisy zakazujące chowania zmarłych na cmentarzach przykościelnych. Toteż w początkach XIX wieku założono cmentarz poza granicami miasta (dzisiejszy Cmentarz Stary).

Okres wojen napoleońskich charakteryzuje zubożenie miasta, do czego przyczyniły się podatki i kontrybucje. W 1816 r. przeniesiono stolicę województwa krakowskiego do Kielc.

Władze miejskie umieszczono w wykupionej jeszcze przez Dyрекcję Górnicaż mieszczkańskiej kamienicy w rynku. Niektóre urzędy, np. pocztę, lokowano w wydzierżawionych kamienicach mieszczkańskich. Ruch ten i ogólne ożywienie wymiany towarowej i usług, a także napływ kapitału miały wpływ na mieszczkań, którzy zaczęli zabudowywać puste place. Ta druga fala inwestycji mieszczkańskich dokończyła odbudowę miasta po pożarze w 1800 r. Wykrystalizowana na przestrzeni stuleci struktura Wzgórz zamkowego, jednorodność funkcji, własności i kształtu przestrzennego poddana została procesowi demontażu. Sekularyzacja części biskupiej, w której rozmieszczono różne instytucje państwowe (m.in. Szkołę Akademicko-Górnicaż, sąd, więzienie), podporządkowanie szkoły władzom świeckim, zawęziło „terytorium” kościelne do kolegiaty, zabudowy kanonicznej i seminarium. Podjęto działania zmierzające do „otworzenia” Wzgórz zamkowego, a jednocześnie do przystosowania poszczególnych jego elementów do nowych funkcji. Zburzono mury i bramę prowadzącą z placu Panny Marii na dziedziniec zamkowy. Pałac po biskupi zajęty przez urzędy państwowe był nadal połączony gankami z kolegiatą i seminarium. W 1829 r. zburzono więc część ganków prowadzących do kolegiaty, a w 1847 r. zlikwidowano dalszy ich odcinek, łączący pałac z terenem przykościelnym.

Znaczącą przemianą w krajobrazie Wzgórz zamkowego było założenie w 1830 r. parku miejskiego na terenie dawnego biskupiego ogrodu kuchennego, który sąsiedował od południa z kompleksem gospodarczej zabudowy zamku.

W latach 1821–23 sporządzono plan regulacyjny miasta, przenoszący centrum na północny wschód od rynku w rejon Gmachu Leonarda, który przewidziano na pomieszczenie władz wojewódzkich, które w tym czasie zlokalizowano w Kielcach. Od placu przed budynkiem wybiegało pięć promienistych ulic mających zapewnić sprawna komunikację w obrębie miasta oraz eksponować budynek administracyjny. Plan ten, częściowo zrealizowany w późniejszym okresie, spowodował stopniowe wykształcenie się obecnej głównej osi urbanistycznej miasta - ul. Sienkiewicza.

Plan sporządził geometra Marian Potocki (w 1821 r. i druga, poprawiona wersja w 1823 r.). Wykreślony na pomiarze projekt regulacji miasta, obierając za element kompozycji XVIII-wieczny gmach Leonarda, proponował formę placu na planie koła z wyprowadzonymi zeń promieniście pięcioma ulicami. Osią tego układu była zaprojektowana dzisiejsza ulica Sienkiewicza, której niewielki fragment już istniał. Pierwszym wystawionym przy przedłużonej ulicy budynkiem był zabudowany w 1824 r. gmach Hipoteki. W jego sąsiedztwie zbudowano piętrową kamienicę, do której w 1830 r. przeniesiono z ul. Dużej pocztę. Dalszy ciąg pierzei uformował wystawiony w 1837 r. kościół ewangelicki i piętrowy dom pastora.

W latach 1833–1834 zbudowano szosę z Warszawy do Krakowa, przechodząca przez Kielce. Podążając śladem wyznaczonym przez austriacką regulację i wykreślonym również na projekcie regulacji miasta z 1823 r. wyprowadzono z rynku ulicę, łączącą nową drogę z układem komunikacyjnym miasta (obecna ul. Warszawska). Jednocześnie poszerzono wylot nowej ulicy o plac, na który przeniesiono z południowo - zachodniego narożnika rynku barokowa figurę św. Tekli.

W ramach akcji porządkowania miasta wyburzono podcienia w rynku, skanalizowano przepływające przez miasto cieki wodne i wybudowano ulice. U wylotu ulic przy granicach miasta pobudowano murowane roгатki. Zainstalowano pierwsze latarnie

uliczne. W latach 1837–1842 na terenie Przedmieścia Bożęckiego wybudowano nowy szpital obecnie ul. Kościuszki.

Najpoważniejsze zmiany w układzie przestrzennym miasta Kielc zaszły po powstaniu styczniowym. Po upadku powstania, na podstawie ukaz z 31 grudnia 1866 roku podzielono Królestwo Polskie na dziesięć nowych guberni. Z terytorium dotychczasowej guberni radomskiej wydzielono gubernię kielecką. Wraz z Rządem Gubernialnym sprowadziły się do Kielc i inne urzędy administracji carskiej. Po stłumieniu powstania stacjonował tu liczny garnizon wojskowy. Pod koniec lat 60. XIX w. umożliwiono osiedlanie się w Kielcach ludności żydowskiej. W wyniku rosnących potrzeb lokalowych i w związku z prowadzona wówczas nowa represyjna polityka rządu rosyjskiego wobec tzw. zachodnich rubieży, podjęto rozbudowę miasta w kierunku południowo-wschodnim. Zdecydowano o budowie nowej reprezentacyjnej dzielnicy w sąsiedztwie Wzgórza Zamkowego. W 1867 r. wskazując na nieaktualność planu z 1823 roku władze guberni podjęły decyzję o dokonaniu aktualnego pomiaru Kielc. Sporządził go inżynier Witold Krassowski w 1872 r.

Powiązanie projektowanej dzielnicy ze Wzgierzem zamkowym, gdzie w pałacu pobiskupim ulokowano władze guberni, doprowadziło do poważnych przekształceń w kościelnej zabudowie. Na wprost kolegiaty, na wywłaszczonych wówczas terenach dwóch dawnych kanonii, pomiędzy dzisiejszymi ulicami: Jana Pawła II a Wesołą utworzono plac (obecnie pl. Żeromskiego), na którym w latach 1867–1870 wzniesiono cerkiew prawosławną, górująca odtąd nad miastem. Aby efekt ten pogłębić, w trakcie remontu pałacu, przysposobianego na przyjęcie administracji gubernialnej, zdjęto barokowe helmy z wież i zastąpiono je niskimi graniastymi daszkami, aby nie stanowiły konkurencji dla wysoko podniesionych kopuł cerkiewnych. Aby otworzyć widok na cerkiew od strony obecnej ulicy Jana Pawła II wyburzono wyremontowaną Bramę Krakowska i zachowana część ganków. Na osi cerkwi, po jej wschodniej stronie zaprojektowano nową dzielnicę. W ten sposób związano budowaną głównie z myślą o administracji carskiej dzielnicę mieszkaniową z siedzibą władz guberni na Wzgórz zamkowym. Funkcję łącznika pełniła cerkiew Wozniesieńska. Projekt nowej dzielnicy został ukończony około 1867 r. i był zapewne dziełem architekta gubernialnego Franciszka Ksawerego Kowalskiego, który prowadził prace przy wznoszeniu cerkwi, a także probostwa prawosławnego (zwanego popówką), które już w 1867 r. zbudowano na rogu ul. Wesołej i nowej ulicy wytyczonej na osi cerkwi (obecnie ul. Mickiewicza)

Teren, na którym wytyczono nową dzielnicę od zachodu ograniczała istniejąca ulica Wesoła, a od północy obecna ul. Sienkiewicza, która dochodziła po stronie wschodniej do placu przed XVIII-wiecznym gmachem Leonarda, wówczas szpitalem wojskowym (wyburzonym za naszych czasów pod budowę nowego teatru). Na przedłużeniu ul. Sienkiewicza ciągnęła się w kierunku wschodnim droga do Zagórza (obecna ulica Zagórska). W sąsiedztwie szpitala, na kształt odgałęzienia od opisanej drogi ciągnęła się w kierunku południowo - wschodnim droga prowadząca do Sukowa. Na wysokości tego rozwidlenia wytyczono w kierunku południowym ulicę, która stanowić miała wschodnią granicę nowej dzielnicy (obecna ul. Żeromskiego). Na wysokości zaś dzisiejszego skrzyżowania ulic Jana Pawła II i Ogrodowej przewidziano ulicę, która zamknęła projektowaną dzielnicę od południa (obecna ulica Seminaryjska). W drugim etapie budowy dzielnicy poszerzono w kierunku południowym (do obecnej ulicy Prostej).

Sieć nowych ulic została zaprojektowana w układzie szachownicowym, z dużymi prostokątnymi kwartałami. Osią całego układu była ulica wyprowadzona od placu, na którym zbudowano cerkiew nazwana od wezwania cerkwi ulicą Wozniesienską. Centrum stanowił prostokątny plac – nowy rynek (dziś Plac Wolności) który miał przylegać od południa do ul. Wozniesińskiej. Ulice wyprowadzone na przedłużeniu wschodniego i zachodniego boku rynku umożliwiły doń dostęp od południa i północy (obecnie ulice: Hipoteczna, Słowackiego, Ewangelicka i Śniadeckich).

Wydano łagodne przepisy budowlane, by zachęcić inwestorów. Zawiązano komitet budowy nowej dzielnicy, do którego wszedł również architekt gubernialny Franciszek Kowalski. Projekt nowej dzielnicy został zatwierdzony przez gubernatora w 1870 r. Każdy z właścicieli parcel otrzymał odrębny plan własności nałożony na projekt ogólny. Do początków XX w. Nowa dzielnica została zabudowana. Nowy rynek spełniał (zgodnie z założeniami) głównie funkcje handlowe.

W latach 70. XIX w. zaszły również zmiany przestrzenne, (choć w ograniczonym zakresie) w części miasta skupionej wokół starego rynku. W 1873 r. wybuchł tu pożar, który strawił gmach magistratu i sąsiednie kamienice. Poszerzono sąsiadujący z rynkiem odcinek ul. Leśnej. Wykupiono część spalonych posesji i rozszerzono odcinki ul. Piotrkowskiej i Koziej opodal rynku. W 1874 r. poszerzono fragment ul. Sienkiewicza pomiędzy ulicami Dużą i Małą, a 1887 r. odcinek pomiędzy ulicami Dużą a Wesołą.

W XIX w. długie działki, ciągnące się od rynku i ulic dawnego miasta lokacyjnego do dróg na tyłach posesji (dawniej nazywanych zatyłkami), uległy poprzecznym podziałom. Wznoszone na tych wydzielonych posesjach domy ustawione były frontem do dawnych zatyłków. W ten sposób wyłoniły się obecne ulice: Wesoła, Leśna, Silniczna, Orla. Ich znaczenie rosło wraz z włączeniem ich w układ komunikacyjny miasta. Szczególnie ul. Wesołej która z chwilą połączenia jej z ul. Bodzentyńską (jeszcze w I ćw. XIX w. Kończyła się od tej strony ślepo), stworzyła możliwość ominięcia rynku i uciążliwego wzniesienia w sąsiedztwie kolegiaty. Ta ostatnia z chwilą utworzenia w 1883 r. diecezji kieleckiej, została podniesiona do rangi katedry. Kurię biskupią umieszczono w dwóch murowanych XVIII-wiecznych kanoniach stojących na wprost kościoła.

W 1876 r. zapadła decyzja o budowie linii kolejowej z Dębina do Dąbrowy Górniczej przez Radom, Kielce. Pierwszy pociąg przyjechał do Kielc w 1883 r. (w 1911 r. zbudowano połączenie z Częstochowy do Kielc). Zdecydowano się zbudować dworzec kolejowy na zachód od miasta, na przedłużeniu ówczesnej ulicy Konstantego, czyli wschodniego odcinka dzisiejszej ulicy Sienkiewicza. Dworzec otwarto w 1885 r. Przedłużenie ul. Sienkiewicza na odcinku od ul. Leśnej do dworca nastęrczało jednak trudności (początkowo do dworca dojeżdżano okrężnie obecną ul. Czarnowską). Należało nie tylko uregulować kwestie własności ziemi zajętej, ale także osuszyć odcinek podmokłej doliny Silnicy. Projekt przedłużenia ulicy sporządził Alfons Welke. W 1895 r. na przedłużeniu ulicy zbudowano most przez Silnicę. Przedłużony odcinek obecnej ul. Sienkiewicza zaczęto zabudowywać dopiero na przełomie XIX i XX w. (i to tylko w jej wschodniej części). Niemal wszystkie wzniesione tu domy mają metrykę XX-wieczną. Powstanie tak długiej ulicy zmieniło oś miasta. Przez stulecia był nią kierunek północ-południe, wytyczony połączeniem rynku z kolegiatą. Doprowadzona do dworca ul. Sienkiewicza zmieniła jego oś na kierunek wschód-zachód.

Uzyskanie przez Kielce połączenia kolejowego umożliwiło rozwój przemysłu. Mimo to następne dziesięciolecie było okresem stagnacji gospodarczej. Kielce po powstaniu styczniowym były ciągle jeszcze miastem o feudalnej strukturze własnościowej. W 1875 r. na 8082 mieszkańców większa część nadal trudniła się rolnictwem (do pocz. XX w. stosowano uprawę trójpolową, jak w średniowieczu) i hodowlą bydła. Do zakładów przemysłowych zaliczyć można w 1874 r. 2 wytwórnie mydła, 3 browary, 3 cegielnie, 1 wapiennik i 1 garbarnia - ogółem 10 zakładów zatrudniało jedynie 54 ludzi. Terenem działalności produkcyjnej w ciągu 20 lat po stłumieniu powstania styczniowego było rękodzielnictwo (w tym czasie ok. 260 warsztatów rzemieślniczych) i związany z tym handel na placu bazarowym i jarmarkach. Ożywienie przyszło dopiero w 1895 r.

Do tego czasu jedynym nowoczesnym zakładem przemysłowym w mieście była fabryka obróbki marmurów założona w 1875 r. (funkcjonuje do dziś przy ul. Ściegiennego). W 1895 r. rozpoczęła produkcję duża cegielnia Siekluckiego, a wkrótce uruchomiono następną. Na południe od miasta, na wzgórzach Kadzielnia i Wietrznia uruchomiono dwa zakłady wapiennicze dysponujące nowoczesnymi piecami. Na południowy zachód od miasta, w sąsiedztwie linii kolejowej, zbudowano fabrykę cementu i hutę szkła. Właściciel rozległych terenów w sąsiedztwie linii kolejowej Henryk Nowak uruchomił duży tartak, który dostarczał drewno budowlane. Założenie Kasy Oszczędności, a także Towarzystwa Kredytowego Miasta Kielc umożliwiło pozyskanie kapitału na inwestycje. Inwestycje budowlane i rozwój przemysłu przyczyniły się do wzrostu liczby mieszkańców miasta.

U schyłku XIX w. brak mieszkań dawał się we znaki. Standard zabudowy dawnych i nowych przedmieść odbiegał daleko od tego, co oferowały mieszkania w kamienicach wznoszonych w rejonie nowego rynku, wokół którego, a także ulicy Wesołej i Seminaryjskiej, część kamienic miało lokalną kanalizację i wodociągi (pompowaną ze studni wodę rozprowadzano grawitacyjnie ze zbiornika na strychu). Osobne klatki schodowe – frontowa i kuchenna - prowadziły do dużych widnych mieszkań.

Pomiędzy dworcem i linią kolejową a zabudowa miejską rozciągała się pusta przestrzeń. Wytyczenie ulicy prowadzącej do dworca pustki tej nie mogło zapełnić. Rozciągały się tu jedynie łąki, ogrody i pola orne. Już w 1828 r. ówczesny inżynier wojewódzki Karol Meyzer zaprojektował utworzenie w dolinie Silnicy parku spacerowego, a w 1833 r. sporządził projekt dzielnicy żydowskiej zlokalizowanej w przedłużeniu ówczesnie funkcjonującego odcinka ul. Sienkiewicza w miejscu wzniesionego później dworca kolejowego. Oba projekty nie doczekały się realizacji. Wybudowanie linii kolejowej sprawiło, że te podmokłe i puste tereny zyskały na atrakcyjności. Szczególnie dawne Załężnie, czyli łąki i pola rozciągające się po południowej stronie ul. Sienkiewicza. Obszar ten rozciągał się dokładnie na linii Wzgórza zamkowego i nowego rynku. Projekt kolejnej dzielnicy powstał na przełomie XIX i XX w. Obok przedłużonego odcinka ul. Sienkiewicza funkcjonowała w tym czasie wytyczona prostopadłe do niej, ciągnąca się wzdłuż torów kolejowych obecna ul. Żelazna. Równoległe do niej, a także do ciągów spacerowych wzdłuż uregulowanego koryta Silnicy (Planty) wytyczono ulicę (południowy odcinek obecnej ulicy Paderewskiego). Te trzy ulice tworzyły zrąb przyszłej dzielnicy. Autorem projektu był Józef Gidlewski, który w latach 90. XIX w. był konduktorem dróg w powiecie kieleckim, później zaś architektem miejskim. Od obecnej ulicy Paderewskiego, równoległe do ul. Sienkiewicza, wytyczono obecne ulice: Wspólną,

Złotą i Żytnią. Parcelacje działek pod zabudowę nowej dzielnicy ukończono przed 1913 r. Najpóźniej wytyczona została, równoległa do wymienionych, obecna ulica Równa, która rozparcelowano dopiero w 1925 r. Granice dzielnicy utworzyły: od północy ul. Sienkiewicza, od południa al. Karczówkowska, od zachodu ul. Żelazna, a od wschodu Planty i park miejski.

Z myślą o stworzeniu komunikacji między zaprojektowaną dzielnicą a północną częścią miasta, według projektu Gidlewskiego z 1907 r. obecna ulica Paderewskiego przedłużono od ul. Sienkiewicza do węzła komunikacyjnego w rejonie dawnego przedmieścia Warszawskiego. Najwcześniej zabudowano odcinek południowej pierzei ul. Sienkiewicza sięgający od zachodu ulicy Paderewskiego. Pozostała zabudowa tej dzielnicy pochodzi z okresu międzywojennego. W 1926 r. rada Miasta podjęła decyzje sporządzenia nowego pomiaru miasta, który miał być sporządzony w ciągu trzech lat (nie został ukończony aż do wybuchu II wojny św.).

W 1927 r. wcielony został do obszaru miasta folwark Szydłówek. Podczas, gdy na południowy wschód od szosy do Warszawy aż po okolice karczmy na Pocieszce rozciągały się pola chłopskie, to z przeciwległej strony granice administracyjne miasta sięgnęły dwiema nowymi ulicami – Marszałkowską i Nowowiejską – w okolice „przy figurze” naprzeciw drogi do Szydłówka. Także od strony ul. Bodzentyńskiej wyrastają w kierunku Szydłówka bądź nowe ulice, jak np. Daleka, Górna i na Bocianek. Ekspansji w kierunku Szydłówka odpowiadało podobne ciążenie ku południowi, o czym decydowała przede wszystkim Kadzielnia i związany z nią Pakosz. Łączność z tymi obiektami, biorąc pod uwagę ówczesne śródmieście, była utrudniona z powodu niedostępnych dla osadnictwa posiadłości folwarku „Psiarnia”. Dzielnica Pakosz uformowała się wprawdzie na sposób miejski i w 1929 r. miała 4 nazwane ulice (Pakosz, Dolna, Wapienna i Kamienna), ale leżała ciągle poza granicami administracyjnymi miasta.

W 1929 r. miasto wydzierzało obszar Stadionu od nadleśnictwa i w ten sposób został uczyniony pierwszy krok do oparcia granic miasta na wzgórzach Dymińsko-Posłowickich. W 1930 roku stowarzyszenie spółdzielcze „Kolonja - Ogród” nabyło za starym cmentarzem tereny, które postanowiło rozparcelować na działki budowlane. W ciągu 7 lat inicjatywa ta rozwinęła się w rozległą dzielnicę o 20 ulicach, którym Rada Miejska uchwaliła dać nazwy sławnych dowódców wojskowych i historycznych formacji wojskowych. Taki był początek dzisiejszego osiedla zabudowy jednorodzinnej „Baranówek”. Jednocześnie zapadła decyzja zbudowania obok Stadionu nowoczesnych koszar.

Przypieczętowaniem losów folwarku „Psiarnia” było zajęcie jego gruntów na budowę Domu PWiWF im. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Równoległe z budową ośrodka celowo powiązано z nim skwer na rozjeździe ku Krakowowi i Morawicy, ozdobiony w 1938 r. pomnikiem Legionów.

Po 1928 r. oddane zostały do użytku koszary oraz kolonia 8 murowanych bloków na Bukówce. Osiedle powiązane zostało z Kielcami doskonałą szosą o utwardzonej nawierzchni kwarcytowej - zarazem dystans dzielący je od śródmieścia zaczął się powoli wypełniać „dzikim” budownictwem, które dało początek nowemu osiedlu o dwuznacznej nomenklaturze „Złodziejów”. W rozwartych ramionach ulic prowadzących do obydwu jednostek wojskowych rozwijały się dość żywiołowo przedmieścia Baranówek i Barwinek oraz Wietrznia, która promieniowała wzdłuż ul. Dymińskiej ku

„Telegrafowi”. Jednocześnie wypełniała się przestrzeń pomiędzy ul. Proszą i Wietrzną, gdzie na rozparcelowanych gruntach Moszkowicza zarysowała się ul. Czwartaków z ładną zabudową jednorodziną. Miasto usiłowało oddziaływać na zjawiska żywiolowej zabudowy przedmieść, zastrzegając sobie prawo zatwierdzania planów parcelacyjnych posesji.

Gdy mowa o kierunku północ-południe rozwoju Kielc, trzeba mieć na uwadze również oś kolei warszawsko-krakowskiej. Zaciążyła ona dwojako na układzie przestrzennym. Przyczyniła się do aktywizacji procesów osadniczych zmierzających do wypełnienia kotliny między Wzgórzami Szydłówkowskimi i Pasmem Dymińsko-Posłowskim, a jednocześnie przecięła połączenia pomiędzy śródmieściem a Niewachłowem, Czarnowem i Karczówką, tamując rozwój przestrzenny wzdłuż ul. Piotrkowskiej, Czarnowskiej i Karczówkowskiej.

Osiedle Herbskie, jakie wyrosło na zapleczu dworca kolei częstochowskiej, ciążyło wyraźnie ku śródmieściu, o czym świadczy nachylenie jego ulic w stosunku do ul. Piotrkowskiej (Niewachłowskiej). W 1926 r. otrzymało ono nazwy dla istniejących już 7 ulic: Wygoda, Żurawia, Poprzeczna, za Przejazdem (Górnica), Krótka, Częstochowska i zaścianek. Trudności komunikacyjne na osi W-Z, zwłaszcza poprzez tory kolejowe, sprawiły, że gdy od strony wschodniej miasto zdołało do 1939 r. zrosnąć się ze stacją i linią kolejowa na stosunkowo długim dystansie od Kadzielni aż po Piaski, to od strony zachodniej, szczególnie po północnej stronie ul. Piotrkowskiej, kolej nie przyciągała osadnictwa. Przez 50 lat wystarczało z tej strony zaplecze ul. Młynarskiej, i to nie na całej obecnej długości. Stan zamieszkania przy tej ulicy w 1939 r. odpowiadał w przybliżeniu liczbie mieszkańców przy ul. Nowy Świat (ok. 1400 osób).

Układ północ-południe odzwierciedlał też kształt miasta - o ile odległość pomiędzy Kaweczyzną a północną granicą miasta w okolicach przedmieścia Sieje wynosiła w prostej linii ok. 7,5 km, to pomiędzy Dworcem herbskim i Nowym Folwarkiem ok. 4,5 km. Od 01.04.1930 r. obszar miasta został powiększony do 4050 ha, czyli prawie dwukrotnie w porównaniu z poprzednim zasięgiem administracyjnym. W granicach Kielc znalazły się odtąd: Czarnów Podklasztorny, wzgórze Karczówka z klasztorem, folwark Czarnów i część wsi Czarnów Rządowy, kolonia Cegielnia wraz z gruntami Rosenholtza, las państwowy „Biesak”, folwark Pakosz, cmentarz żydowski, kolonia Kaweczyzna, część lasów państwowych z uroczyska „Telegraf”, wieś Domaszowice Poseminaryjskie, wieś Szydłówek, kolonia Dąbrowa-Sieje, część lasów państwowych „Gruchawka”, tereny zakładów przemysłowych „Ludwików”, „Superfosfaty”, garbarnia Waksberga, cegielnia spadkobierców Nowaka i osiedle Herby. Tereny przyłączone odznaczały się rozproszonym osadnictwem, dziesięciokrotnie rzadszym niż w poprzednich granicach.

Po II wojnie światowej miasto rozwija się wyjątkowo dynamicznie. Region kielecki zmienia funkcję z typowo rolniczej na przemysłowo - rolniczą. W latach 1950-1970 powstało na terenie Kielc kilka dużych zakładów przemysłowych, które przekształciły strukturę miasta. Rozwój przemysłu stworzył szansę na zdobycie w mieście pracy - nastąpił okres masowego napływu ludności wiejskiej. W związku z drastycznym niedostatkiem lokali mieszkalnych rozpoczyna się trwający do dziś proces budowy osiedli mieszkaniowych. Powojenne początki budownictwa były skromne - pierwszą realizacją było kilka budynków mieszkalnych przy specjalnie poszerzonym odcinku ul. Sienkiewicza, nazwanych Sienkiewiczowską Dzielnicą Mieszkaniową. Razem

z budowanym jednocześnie przy ul. Żeromskiego gmachem Komitetu Wojewódzkiego PZPR realizacja ta była jedna z bardziej udanych w stylu socrealistycznym.

W latach pięćdziesiątych powstały również pierwsze budynki mieszkalne przy ul. Zagórskiej. W następnym dziesięcioleciu wzniesiono w tym peryferyjnym rejonie, dawnym Wielkopolu, rozległe osiedle XXV-lecia PRL, które pośród innych wyróżnia się dziś najbujniejszą zielenią osiedlową. Z przeciwległej, zachodniej strony Kielc na gruntach wsi Czarnów budowano równoległe dużą dzielnicę zabudowy wielorodzinnej. Od strony południowej zabudowa mieszkaniowa oparła się o stoki Kadzielni, od zachodu ogarnęła Herby. U podnóża południowego stoku Karczówki zbudowano osiedle zabudowy wielorodzinnej (uzupełnione w latach późniejszych o zabudowę jednorodzinną) „Podkarczówka”.

Główny kierunek rozbudowy miasta postępował jednak ku północy. Najpierw powstały osiedla: Na Skarpie, Szydłówek i Bocianek. Wkrótce wkroczone na górzyste tereny Szydłowskie, na których powstała dzielnica obejmująca osiedla: Uroczysko, Słoneczne Wzgórze, rozległe Świętokrzyskie i rozbudowane Na Stoku. W latach osiemdziesiątych powstaje na południu miasta osiedle Barwinek oraz rozpoczynają się prace (trwające do dziś) związane z budową zachodniej części miasta. Równoległe z dzielnicami mieszkaniowymi powstawała sieć usług: sklepy, przedszkola, szkoły, ośrodki zdrowia, apteki, biblioteki, urzędy pocztowe itp.

W śródmieściu konsekwentnie postępowała wymiana tkanki mieszkaniowej, wzniesiono siedzibę Urzędu Wojewódzkiego, kompleks gmachów Politechniki Świętokrzyskiej oraz oddano w 1984 r. budynek dworca PKS. Rozpoczęto budowę gmachu obecnego Kieleckiego Centrum Kultury. Konsekwencją rozwoju miasta była rozbudowa sieci ulic, modernizacja dawnych oraz budowa arterii przelotowych (m.in. Al. IX Wieków Kielc, ul. Manifestu Lipcowego, Źródłowa, Tarnowska oraz ul. Krakowska).

Szybki wzrost liczby mieszkańców wynikał z rosnących możliwości zatrudnienia: huta „Ludwików” przekształcono w FSS „Polmo SHL”, dawny „Granat” dał początek Fabryce Łożysk Toczyńskich „Iskra”, w 1952 r. założono Zakłady Urządzeń Chemicznych i Armatury Przemysłowej „Chemar”. Powstały Zakłady Wyrobów Papierniczych, fabryka Mebli „Nida”, Kieleckie Przedsiębiorstwo Robót Mostowych, Exbud, Chemadin i wiele innych, w tym spółdzielczych i rzemieślniczych.

b. Rozwój urbanistyczny i wartości zabytkowe miasta poza centrum historycznym.

Doprowadzenie do miasta linii kolejowej spowodowało intensywny rozwój przemysłu mineralnego i budowlanego, umożliwiając transport wyrobów masowych i dostawy surowców i węgla energetycznego. Po 1890 r. zaczęły rozrastać się tereny przemysłowe wzdłuż linii kolejowej od dworca w stronę Warszawy. Procesowi temu towarzyszyły rozwój sieci drożnej w pn-zachodniej i zachodniej części miasta (obecne ulice Okrzei i poprzeczne w rejonie ul. Stolarskiej, Jasnej, Mostowej; Mielczarskiego i poprzeczne w rejonie ul. Młodej, Hożej, Piramowicza). W tym rejonie żywiłowo rozwijała się także małogabarytowa zabudowa mieszkalna, w dużej części o niskim standardzie. Trzy kilometry na północny zachód od centrum na terenie wsi Skrzetle i Herby powstał rozległy obszar kolejowy, składający się ze stacji towarowej, parowozowni i osiedla mieszkalnego dla pracowników kolei w rejonie ulic Częstochowskiej i Długiej. Dominantą architektoniczną tej dzielnicy stał się kościół salezjański p.w. Świętego

Krzyża wznoszony przy ul. Piotrkowskiej od 1910 r. W omawianej dzielnicy brak innych wartościowych obiektów architektonicznych. Zachowały się natomiast – mające wartość historyczną – obiekty drobnego przemysłu i stara część zakładów metalowych SHL.

W południowej części miasta rozwinęły się dwa kompleksy przemysłu mineralnego: Kadzielnia i Wietrznia, rozdzielone klinem założenia rekreacyjnego Stadion-Ogród, urządzonego w latach 20. XX w. Kamieniołomy i wapienniki wokół wzgórza Kadzielnia korzystały z bliskości linii kolejowej na południe. W pobliżu działała też huta szkła. Bezpośrednio na południe od Kadzielni rozwinęło się osiedle Pakosz, położone po wschodniej stronie Silnicy. Dominowała tam indywidualna zabudowa parterowa.

Po południowo-wschodniej stronie centrum wzdłuż drogi do Sukowa rozwinęły się rozległe kamieniołomy i wapienniki Wietrznia. Ich działalność spowodowała daleko idące zmiany w krajobrazie: kilka dużych wyrobisk i hałd. Urbanizacja tego obszaru miała niewielki zakres i nie pozostawiła wartościowych obiektów architektonicznych. W okresie międzywojennym za Wietrzną powstały nowoczesne koszary wojskowe na Bukówce. Obydwa kompleksy przemysłowe zostały po 1950 r. zlikwidowane i zamienione na tereny rekreacyjne, objęte ochroną, jako rezerваты przyrody nieożywionej.

Bezpośrednio na południe od historycznego centrum powstał w latach 20. XX w. kompleks rekreacyjno-sportowy Stadion, sięgający klinem do grzbietu Wzgórz Posłowskich. Obszar ten rozbudowywany jest do chwili obecnej zgodnie ze swoją pierwotną funkcją. W sąsiedztwie Stadionu powstało rozległe osiedle indywidualnej zabudowy na Baranówku. W tej części miasta zachowały się pojedyncze obiekty architektoniczne o wartości historycznej, zwłaszcza w rejonie cmentarzy przy ul. Ściegiennego.

Na przełomie XIX i XX w. rozwinęła się zabudowa przedmieścia warszawskiego w rejonie wsi Szydłówek. Jego zachodnia część zajęła niskostandardowa zabudowa dzielnicy żydowskiej, w rejonie obecnego Urzędu Wojewódzkiego. Po II wojnie światowej obszar ten zajęły wielkogabarytowe osiedla mieszkaniowe. Wschodnią część Szydłówka w stronę Domaszewic, zajęła małogabarytowa luźna zabudowa wzdłuż drogi do Sandomierza i ulic poprzecznych (Ceglana, Romualda, Starodomaszowska) z udziałem drobnej zabudowy przemysłowej. W tym rejonie brak interesujących obiektów architektonicznych.

Przedmieście wschodnie pomiędzy drogą do Sandomierza i ul. Zagórską zostało w okresie międzywojennym rozparcelowane i przeznaczone na luźną zabudowę jednorodzinną, z udziałem funkcji publicznej (gimnazjum biskupie) i przemysłowej (rzeźnia, cegielnia). W tej części miasta, zwłaszcza w rejonie ulicy Winnickiej, zachowały się liczne obiekty drobnokubaturowej architektury modernistycznej.

c. Osiedle Białogon

W granicach administracyjnych Kielc znajduje się zabytkowa osada przemysłowo-mieszkalna w Białogonie. Zbudowane w latach 1817–1842 składa się z zabudowań fabrycznych, rozbudowanych wokół staszycowskiej huty kruszcowej, pozostałości osiedla pracowniczego i energetycznego układu wodnego, obecnie suchego. Całość została zakomponowana w formach klasycystycznych na regularnym osiowym promienistym planie. Pośrodku osiedla w 1917 r. postawiono drewniany kościół parafialny

zaprojektowany w formach nawiązujących do stylu zakopiańskiego. Osiedle dobrze zachowało pierwotny układ przestrzenny i funkcjonalny. Jest wybitnym przykładem polskiej urbanistyki w I. połowie XIX w. i unikalnym przykładem kontynuacji wszystkich pierwotnych funkcji założenia do czasów obecnych. Do założenia przestrzennego Białogonu należy także cmentarz parafialny, z licznymi nagrobkami wykonanymi w odlewni Zakładów Białogońskich.

Obecnie miasto zajmuje powierzchnię ok. 110 km² i jest zamieszkiwane przez niemal 200 tys. mieszkańców.

9. Walory krajobrazowe: sylwetka miasta i powiązania widokowe

Od XVI w. sylwetę miasta budowały Wzgórze Zamkowe z kolegiatą i Pałacem Biskupim, położony opodal kościół p.w. Św. Wojciecha oraz klasztor na wzgórzu Karczówka. Wzgórze Zamkowe i Karczówkę połączono w XVII w. urbanistyczną osią barokową - drogą krzyżową (uwidoczoną na mapie Mayera)- łączyła ona dwie kulturowe dominanty nie tylko w planie, ale sankcjonowała ich wzajemne ekspozycje. Sylweta miasta na tle otaczających pasm wzgórz oraz ekspozycje zewnętrzne (praktycznie ze wszystkich stron) pozostały niezakłócone aż do lat 60. XX wieku. Miasto, w sensie zwartej tkanki urbanistycznej, praktycznie do końca XIX w. nie rozwijało się poza teren średniowiecznej lokacji, ulegając jedynie drobnym lokalnym przekształceniom w skali architektonicznej – z jednej strony było to synonimem zastoju gospodarczego miasta (pod względem handlu i rzemiosła inne ośrodki w regionie wykazywały dużo większą dynamikę), z drugiej zaś pozytywnym efektem tego stanu rzeczy był nie zakłócony, zharmonizowany z tłem krajobrazu naturalnego wewnętrzny krajobraz kulturowy Kielc (uwidoczony zresztą w wielu XIX-wiecznych obrazach). Do końca XIX w. w literaturze, nie tylko fachowej, Kielce przedstawiane były jako idealny przykład sprzężenia krajobrazu kulturowego z naturalnym.

Walory te miasto posiada do dziś i są one jednym z głównych atutów decydujących o jakości życia mieszkańców Kielc, jak i szans na powstanie centrum ruchu turystycznego w regionie świętokrzyskim. Zachowanie wyżej opisanych walorów krajobrazowych miasta winno być jednym z głównych założeń polityki przestrzennej – nie mogą mieć w przyszłości miejsca błędy popełnione w latach 60-tych i 70-tych będące skutkiem gwałtownych procesów urbanizacyjnych, a skutkujących częściową degradacją krajobrazu wewnętrznego miasta poprzez:

- budowę parawanowych bloków mieszkalnych przy ul. Karczówkowskiej i Jagiellońskiej, gdzie przerwano XVII-wieczną barokową oś widokową łączącą Karczówkę z Pałacem Biskupim;
- budowę biurowca przy ul. Wojska Polskiego róg Seminaryjskiej - budynek „Nidy”;
- powstanie przy ul. Piotrkowskiej gmachu związków zawodowych.

W rezultacie Wzgórze Zamkowe przestało być czytelną ze wszystkich stron dominantą przestrzenną miasta, zakłócona została logika i hierarchia układu miejskiego.

W zakresie lokalnych otwarć widokowych na krajobraz miejski i wewnątrz krajobrazu kulturowego (nie licząc oczywistych walorów wewnątrz ulic i placów wpisanych do rejestru zabytków) na szczególną uwagę zasługują:

- otwarcie widokowe z osiowo umiejscowioną dominantą wzgórza Karczówki z wieżami klasztoru z ul. Kolonia patrząc w kierunku wschodnim;

- otwarcie widokowe z osiowo umiejscowioną dominantą wzgórza Karczówki z wieżami klasztoru z ul. Pakosz (na wysokości Kadzielni) patrząc w kierunku północnym;
- otwarcie widokowe z osiowo umiejscowioną dominantą wieży kościoła św. Wojciecha z ul. Wesołej (od skrzyżowania z ul. Sienkiewicza) patrząc w kierunku północnym;
- otwarcie widokowe z osiowo umiejscowioną dominantą południowej wieży Pałacu Biskupiego z ul. Solnej patrząc w kierunku wschodnim;
- ekspozycja osiowo umiejscowionej dominanty architektonicznej – wież kościoła p.w. św. Krzyża patrząc z ul. Piotrkowskiej (od skrzyżowania z ul. Silniczną);

Krajobraz zewnętrzny, układy widokowe z wnętrza miasta na zewnątrz

Położenie miasta w dolinie pomiędzy pasmami wzgórz; od południa Posłowickimi i Dymińskimi, od północy Szydłowskimi, zaś pomiędzy tymi pasmami (od południa) tzw. skałkowym pasmem Kadzielni od wieków stanowiło o unikalnej w skali krajowej topografii miasta na tle krajobrazu naturalnego. Krajobraz zewnętrzny nierozzerwalnie związany jest z wewnętrznym – jak wyżej wspomniano, pomimo zmian kompozycji urbanistycznej miasta od okresu średniowiecza do czasów współczesnych Kielce postrzegane i przedstawiane były (jeszcze w literaturze dziewiętnastowiecznej) jako unikatowy przykład idealnego wtopienia pod względem krajobrazowym tkanki miejskiej w otoczenie.

Do lat 30. XX w. gospodarka człowieka nie doprowadziła do degeneracji krajobrazu naturalnego otaczającego miasto na większą skalę – wynika to głównie z dość ekstensywnego charakteru rozwoju przestrzennego miasta. Zjawisko takie pojawiło się w rejonie kamieniołomów Kadzielnia i Wietrznia. Barię dla rozrostu granic administracyjnych miasta stało się m.in. lokalne ukształtowanie topograficzne.

Pomijając oczywiste walory krajobrazowe wynikające z położenia w krajobrazie górzystym, wyróżnić należy następujące ekspozycje na otaczający miasto krajobraz naturalny:

- otwarcie krajobrazowe z ul. Krakowskiej w kierunku południowo-zachodnim na pasmo Zgórskie (rejon Słowika) i znajdujący się na osi trasy komunikacyjnej przełom rzeki Bobrzy;
- atrakcyjny widokowo ciąg (wzdłuż ul. Krakowskiej) na naturalny krajobraz pasma Posłowickiego i Dymińskiego od strony południowej, a na góry: Stokową, Marmurek, Brusznę oraz przekształconą kulturowo (klasztor) górę Karczówkę od strony północnej;
- punkt widokowy z wiaduktu na ul. Krakowskiej na góry Telegraf i Hałasa;
- otwarcie widokowe z ul. Krakowskiej na rezerwat geologiczny „Kadzielnia”;
- panoramę widokową na Karczówkę z ul. Jagiellońskiej (na odcinku od ul. Grunwaldzkiej do ul. Krakowskiej);
- panoramę wzgórz: Karczówki, Dalni, Grabiny, i Bruszni od strony północnej (z os. „Pod Dalnią, „Ślichowice” oraz ulic Piekoszowskiej i Permskiej);
- panoramę pasma Dymińskiego (góry Telegraf i Hałasa) na południe od ul. Wrzosowej;
- zamknięcie widokowe ul. Tarnowskiej (od skrzyżowania z ul. Wojska Polskiego) w kierunku południowym przełomem pasma Dymińskiego (góry Telegraf i Hałasa) i Posłowickiego;
- otwarcie widokowe na pasmo Dymińskie z Al. Legionów;
- panoramę widokową na tzw. „fałd Dąbrowy” (przedłużenie pasma miedzianogórskiego) z ul. Warszawskiej i osiedla „Na Stoku”;

- wzajemną ekspozycję widokową Wietrzni z Międzygórzem i górą Telegraf (pasmem Dymińskim);
 - otwarcie widokowe na pasmo Masłowskie z północnego odcinka ul. Radomskiej;
- Za główne elementy zakłócające odbiór krajobrazu naturalnego (krajobrazu zewnętrznego) należy uznać:

- dominujący w krajobrazie północnej części miasta komin elektrociepłowni;
- zakłócający widok na wzgórze Karczówkę od strony północnej komin ciepłowni przy ul. Gwarków róg Starowiejskiej;
- parawanową zabudowę os. Jagiellońskiego zasłaniającą widok Karczówki z centrum miasta.

10. Strefy ochrony konserwatorskiej

Na terenie miasta Kielce w jego obecnych granicach administracyjnych zostały określone obszary zainteresowania konserwatorskiego. W porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wytyczono strefy konserwatorskie obejmujące najcenniejsze fragmenty zabudowy i obszary o istotnych walorach kulturowo-krajobrazowych.

W *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kielce* wyznaczony został spójny system stref ochrony konserwatorskiej, które zapewniają ochronę konserwatorską najcenniejszych kulturowo, historycznie i krajobrazowo obszarów miasta.

Obszar miasta w granicach administracyjnych nie posiada jeszcze pełnego pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Problem ten dotyczy również obszarów objętych strefami ochrony konserwatorskiej.

Dla każdej z nich określone zostały w *Studium* granice zasięgu, generalne wartości kulturowe i podstawowe wytyczne do bieżących decyzji konserwatorskich, a pośrednio także wskazane kierunki oceny dla przyszłych planów przestrzennego zagospodarowania.

Na terenie stref ochrony konserwatorskiej znajdują się zabytki i zespoły zabytkowe oraz obiekty o charakterze zabytkowym. Spis zabytków obejmuje obiekty pod ścisłą ochroną konserwatorską wpisane do rejestru dóbr kultury oraz pozostałe będące w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora zabytków w Kielcach (co do których zachowania i działań inwestycyjnych Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach wyda każdorazowo opinię indywidualną). Wszelkie prace podejmowane przy obiektach wymienionych w spisie i inne będące w ich otoczeniu ekspozycyjnym oraz będące w strefach ochrony konserwatorskiej wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach.

W obszarze ochrony konserwatorskiej znajdują się obecnie następujące obszary i strefy ustanowione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego miasta Kielce:

- Strefa „A” – rejon Staromiejski, rejon Karczówki, rejon cmentarzy.
Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmuje obszar określony wpisem do rejestru zabytków układu urbanistyczno-krajobrazowego Kielc. Obejmuje ona sektor miasta szczególnie wartościowy, o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej do bezwzględnego zachowania.
Obszar ten składa się z kilku rozłącznych elementów obejmujących:
 - Rejon wczesnośredniowiecznego osadnictwa w otoczeniu kościoła św. Wojciecha, późnośredniowieczny układem urbanistycznym miasta lokacyjnego, XII–XX-wieczny układem urbanistycznym Wzgórza Zamkowego oraz rozplanowanie urbanistyczne Nowego Miasta z 2. połowy XIX w. Wyznaczają go: Al. IX Wieków Kielc i osie ulic: Pa-

derewskiego, Ogrodowej, Wesołej, Prostej, Żeromskiego i Kościuszki. W strefie tej zakłada się bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich i konieczność opracowania planu zagospodarowania przestrzennego uwzględniającego działania rewaloryzacyjne. W granicach strefy wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Dotyczy to rozplanowania ulic i placów, wszelkich lokalizacji inwestycji, remontów i adaptacji na inne cele użytkowe obiektów zabytkowych.

– Ścisłą strefą ochrony konserwatorskiej objęte są: XVII-wieczny zespół architektoniczno-krajobrazowy Karczówki, wyznaczony ulicami Podklasztorną, Bernardyńską i Św. Barbary, który winien mieć zapewnioną ekspozycję widokową poprzez nie wprowadzanie nowych terenów budowlanych oraz XIX-wieczny zespół dawnego zakładu przemysłowego i osiedla w Białogonie, który należy chronić jako układ kompozycyjno-przestrzenny w postaci rekonstrukcji placu z półgwiazdowym rozplanowaniem ulic: Pańska, Hutnicza, Fabryczna, Kolonia, Dureckiego-Lubeckiego. Nowa zabudowa wprowadzana w tym obszarze, jak i wymiana istniejącej winna nawiązywać do skali, typu i charakteru zabudowy zabytkowej.

- Strefa „B” – rejon dawnych przedmieść i Al. Karczówkowskiej.
Strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej obejmuje obszar historycznego układu przestrzennego, który znajduje się poza dawnym ośrodkiem układu tj. tereny dawnego przedmieścia w kierunku dworca kolejowego i obrzeża miasta w kierunku zespołu cmentarzy. Obszar ten wyznaczają osie ulic: Paderewskiego, Panoramicznej Żelaznej, Żytniej oraz Ogrodowej, Seminaryjskiej, Słowackiego, Prostej, Ściegiennego wraz z placem Marszałka Józefa Piłsudskiego i zespołem dworu Karscha, a także ul. 1-go Maja wraz z zespołem kościoła parafialnego p.w. ś. Krzyża. Teren ten podlega rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania, istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy.
Wprowadza się ochronę układu przestrzennego alei ul. Karczówkowskiej w granicach linii rozgraniczających na całym jej odcinku tj. od ul. Podklasztornej do ul. Bp Kaczmarka. Zasadą działań konserwatorskich jest utrzymanie formy przestrzennej alei z jej układem szpalerowej zieleni.
- Strefa „E” – ochrony ekspozycji Wzgórza Zamkowego
Strefa „E” ochrony ekspozycji w formie wglądów z charakterystycznych punktów widokowych, obejmuje obszary stanowiące zabezpieczenie eksponowania wybitnych walorów sylwetowych zespołów lub obiektów zabytkowych, głównie przez określenie jej nieprzekraczalnych gabarytów, pozbawienie wysokiej szaty roślinnej albo wyznaczenie terenów wyłączonych spod zabudowy. W zależności od konfiguracji oraz wyniosłości obiektów dominujących, obszar objęty ochroną ekspozycji może być bardzo różny. Szczegółowe rozstrzygnięcia pozostawia się każdorazowo do czasu opracowania lokalnych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego - przy zastrzeżeniu pełnego określonego prawem udziału Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego – rejon Karczówki i Kadzielni.

Strefa „K” ochrony krajobrazu obejmuje obszar krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym znajdującego się w jego otoczeniu. Działalność konserwatorska winna zmierzać do rekompozycji zabytkowych układów przestrzennych i naturalnych, poprzez harmonijne kształtowanie panoramy miasta, unikając wysokościowych elementów dysharmonizujących i wprowadzając nowe elementy krajobrazowe, podnoszące estetyczne wartości kompozycyjne oraz chroniąc naturalne elementy krajobrazowe w postaci naturalnych cieków wodnych, skarp itp. Zwraca się szczególną uwagę na konieczność zachowania skali zabudowy i walorów przestrzennych (panoram miasta i położenie w krajobrazie). Wyróżnia się strefę ochrony krajobrazu Karczówki, określoną ulicami: Pod klasztorną, Bernardyńską i św. Barbary, która stanowi oprawę krajobrazową założenia architektonicznego zespołu klasztornego, który winien mieć zapewnioną ekspozycję widokową. Dla ulicy Bernardyńskiej granica obejmuje również drugą stronę ulicy, analogicznie jak granica parku krajobrazowego chęcińsko-kieleckiego. W strefie tej obowiązuje zakaz wprowadzania nowego budownictwa, dopuszczając wymianę istniejącego. Obejmuje się taką strefą również teren Kadzielni w obszarze ulic: Gagarina, Krakowska, Pakosz, Osobna i Al. Legionów, który winna być pozbawiony nowej zabudowy, zakłócającej obecne powiązania widokowe. Problematyka konserwatorska związana ze strefą ochrony krajobrazu winna być każdorazowo określona z punktu planowania przestrzennego począwszy od studium do planu zagospodarowania.

- Strefa „OW” – ochrony archeologicznej
Strefa „W” ochrony archeologicznej obejmuje obszar istniejących stanowisk archeologicznych, bądź obszarów mogących zawierać stanowiska perspektywnie przewidywane do badań terenowych. W strefie tej zastrzega się nadzór archeologiczny, który winien zapewnić inwestor działań ziemno-inwestycyjnych.
 - W-I: teren Wzgórza Zamkowego z przyległościami ograniczony ulicami: Kapitulną, Czerwonego Krzyża, Wesołą, Ogrodową, stawem parkowym, Staszica oraz teren dawnego folwarku Psiarnia (dworek Karscha).
 - W-II: teren kościoła ś. Wojciecha i osadnictwa wczesnośredniowiecznego ograniczony ulicami: Bodzentyńska, Piotrkowską, rzeką Silnicą, Al. IX Wieków Kielc (z przyległościami).
 - W-III: teren Rynku wraz z zabudową pierzei, ciąg ul. ś. Leonarda z zabudową, teren po dawnym gmachu Leonarda z przyległościami (między ulicami: św. Leonarda, Winnicką, Kopernika, Kościuszki).
 - W-IV: rejon występowania reliktywów XVI–XIX-wiecznych hut miedzi w Niewachlowie II.
 - W-V: teren Zakładów w Białogonie z przyległościami (rejon występowania reliktywów huty miedzi, ołowiu i srebra XVII – XIX w. i dawnej Huty Aleksandra).
 - W-VI: teren dawnych żwirowni na Szydłówniku k/zalewu – rejon osady wczesnośredniowiecznej.
 - W-VII: pobernardyński zespół klasztorny z XVII–XVIII w. w granicach obecnego założenia.

11. Współczesne funkcje obiektów zabytkowych

Większość obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków, jak również objętych gminną ewidencją zabytków) użytkowana jest zgodnie z ich pierwotnym przeznaczeniem, lub pełni funkcje zbliżone do pierwotnych. Dotyczy to przede wszystkim obiektów sakralnych, mieszkalnych, usługowych, w przypadku których stosunkowo łatwe jest utrzymanie funkcji pierwotnych, oraz przemysłowych. Problemy adaptacji obiektów zabytkowych ujęte są w programach rewitalizacji sporządzanych dla cennych kulturowo obszarów miasta. Dotyczy to zwłaszcza zespołu gmachów powięziennych na Wzgórzu Zamkowym wraz z całym rejonem ul. Zamkowej.

Rażącym przykładem niewłaściwej funkcji obiektu zabytkowego i wynikającej stąd postępującej dewastacji jest stan obecny zespołu zabudowań dawnego dworu Karscha i sąsiadujących z nim pozostałości zabudowań przemysłowych. Zespół ten, o znacznej wartości historycznej, wyznaczający dawna granice zabudowy miasta, ulega systematycznej dewastacji z uwagi na nieustaloną sytuację własnościową.

Poważnym problemem jest postępująca degradacja terenów wielkoprzemysłowych i związanych z nimi zabudowań mieszkalnych. Obiekty te - położone przede wszystkim w zachodniej i pn-zachodniej części miasta znajdują się poza obszarem o wartościach znacznie wyższych wartościach zabytkowych.

Ważnym i negatywnym zjawiskiem jest postępująca degradacja wartościowego historycznie założenia fabryczno-mieszkalnego Białogonu - unikalnego przykładu polskiej urbanistyki z początków XIX wieku.

12. Ocena stanu technicznego obiektów zabytkowych. Ocena stanu dokumentacji konserwatorskiej

Stan techniczny większości obiektów wpisanych do rejestru zabytków jest dobry lub zadowalający. W stanie dobrym znajdują się budynki należące do związków wyznaniowych, zabudowania Wzgórza Zamkowego oraz wszystkie obiekty służące celom publicznym. Stan techniczny części obiektów mieszkalnych, pozostających w większości w rękach prywatnych właścicieli, jest znacznie słabszy. Dotyczy to przede wszystkim XIX-wiecznej zabudowy przy rynku i ulicach przyrynkowych, o niskim standardzie technicznym i w dużym procencie niewykorzystanych użytkowo.

Wśród obiektów objętych Gminną Ewidencją Zabytków, czyli wszystkich mających cechy zabytku architektury lub kultury materialnej, których stan techniczny był w trakcie wykonywania ewidencji sprawdzany w miarę możliwości dostępu do węzłowych punktów konstrukcji wyróżnić trzeba dwie grupy.

- Przeciętny stan techniczny obiektów użytkowanych dla celów publicznych jest dobry.
- Stan zabytkowej zabudowy mieszkalnej z obszaru miasta lokacyjnego oceniać trzeba ogólnie jako średni i słaby. Stan zachowania zabudowy i stan techniczny w obrębie działek siedliskowych – wśród których większość składa się z oficyn i podwórz użytkowych – jest zły. Historycznie ukształtowany typ siedliska mieszczańskiego w centrum miasta ulega stałej degradacji, wynikającej m. in. z zaniku pierwotnych funkcji użytkowych, postępującej degradacji technicznej zabudowań, braku wystarczającego impulsu inwestycyjnego na rzecz adaptacji istniejącego typu siedliska. Na brak zainteresowania wykorzystaniem zabudowy śróddziałkowej, w tym podwórek o często wysokich walorach widokowych, wpływ mają m.in.: słabe zapotrzebowanie na lokale w centrum, spowodowane m. in. trwającym procesem

przenoszenia się handlu na obrzeża miasta, niejasna sytuacja własnościowa nieruchomości. Na zwiększenie zainteresowania komercyjnym wykorzystaniem niskostandardowej zabudowy w obrębie starego centrum wpłynie niewątpliwie realizacja programu rewitalizacji centrum miasta.

Podstawowe informacje o stanie zachowania wszystkich obiektów o wartościach historycznych znalazły się w kartach gminnej ewidencji zabytków. Oprócz danych adresowych, własnościowych i materiałowych znalazły się oceny stanu zachowania i stanu technicznego zabytku. Analizowane były następujące elementy konstrukcyjne: ściany, stropy, sklepienia, więźba dachowa, pokrycie dachu, rynny, stolarka, wyposażenie i wystrój, instalacja alarmowa, instalacja ppoż.

Dla wybranych obiektów wykonano także rozszerzoną dokumentację w postaci kart ewidencyjnych zabytków architektury i budownictwa.

Wśród obiektów objętych gminną ewidencją zabytków zasadniczo w złym lub w bardzo złym stanie technicznym znajdują się:

- zespoły dawnej zabudowy mieszkalnej czynszowej usytuowanej w bezpośrednim historycznym centrum, zwłaszcza w obrębie rynku i ulic Małej, Dużej, Leśnej, Bodzentyńskiej, Piotrkowskiej, Wesołej;
- pozostałości mieszkalno-gospodarczej zabudowy przedmieść historycznych, zwłaszcza w rejonie ul. Okrzei i Zagnańskiej oraz Domaszowskiej i Kościuszki;
- pojedyncze obiekty przemysłowe, w tym także zabytkowe fragmenty zabudowy browaru Karscha i Zakładów SHL,

13. Zagrożenia dla ochrony zabytków i zachowania dziedzictwa kulturowego

- **Postępująca redukcja pomocy finansowej państwa dla utrzymania i rewaloryzacji zespołów i obiektów zabytkowych**

Koszty konserwacji i utrzymania obiektów zabytkowych są wyraźnie wyższe w porównaniu z kosztami utrzymania obiektów i zespołów nie mających indywidualnych wartości zabytkowych. Odnosi się to także do kosztów utrzymania i ożywiania zespołów o skali urbanistycznej. Jednocześnie brak jest skutecznych instrumentów kompensujących właścicielom i użytkownikom spoczywających na nich obowiązków i ograniczeń sposobu użytkowania. Nakłada się na to anachronizm użytkowy zabytkowych budynków i zespołów zabudowy.

- **Brak kompleksowej i perspektywicznej polityki przestrzennej i konserwatorskiej w obrębie historycznego centrum i satelitarnych obszarów zabytkowych**

Na zły stan dużej części historycznej zabudowy w obrębie działek siedliskowych wpływa brak spójnych działań w zakresie gromadzenia wiedzy i wielkoobszarowego planowania przestrzennego. Z funduszy miejskich sporządzono gminną ewidencję zabytków, uzupełniono podstawową dokumentację zabytkoznawczą wytypowanych obiektów architektury i budownictwa. Brak wieloletniego programu dla wykonywania studiów historyczno-urbanistycznych dla obszarów miasta nie objętych istniejącym „Studium urbanistyczno-historycznym” z lat 80. XX w. oraz

studiów historyczno-architektonicznych dla większości najcenniejszych zabytków architektury na terenie miasta. Nie sporządzono także planu badań archeologicznych w rejonie historycznego centrum, skorelowanego z długofalowymi zamierzeniami inwestycyjnymi.

Obowiązujący miejscowy plan szczegółowy zagospodarowania centrum miasta Kielc przeprowadza jedynie regulacje ogólne w skali urbanistycznej, nie poruszając zagadnień szczegółowych, wykraczających poza bieżące potrzeby inwestycyjne. Szczególnie w Kielcach, ze względu na historyczny układ charakterystycznie wydłużonych działek, istnieje szansa na przywrócenie wartości i uatrakcyjnienie wnętrza podwórek - choćby przez tworzenie handlowo-usługowych pasaży.

- **Niewyjaśniona sytuacja własnościowa gruntów w śródmieściu**

W wielu przypadkach, mimo istnienia atrakcyjnych projektów inwestycyjnych, nie dochodzą one do skutku ze względu na skomplikowaną lub nie wyjaśnioną sytuację prawną nieruchomości w śródmieściu. Dotyczy to zarówno inwestycji niewielkich w skali lokalnej, jak i mogących mieć zasadniczy wpływ na krajobraz miejski w skali globalnej (typowym przykładem jest stagnacja w uzupełnianiu tkanki miejskiej w rejonie ulic Piotrkowskiej i Silniczej). Ilość nieruchomości o niejasnej sytuacji prawnej wynosi w śródmieściu Kielc i terenach przyległych ok. 1200.

- **Własność obiektów zabytkowych**

Istotnym problemem dla kształtowania się ładu przestrzennego strefy zabytkowej oraz ochrony ważnych obiektów zabytkowych z obszaru tradycji przemysłowej i obiektów architektury XX-wiecznej jest ich prywatyzacja i niewystarczające mechanizmy godzenia praw właścicielskich z interesem społecznym. Sztandarowym przykładem tego zjawiska jest stan zabudowy w kompleksie przemysłowo-rezydencyjnym przy ul. Jana Pawła 12 (Wzgórze Karscha).

Ponadto:

- Niska efektywność bodźców skłaniających do zmiany funkcji budynków w rejonie ścisłego centrum w kierunku usług o charakterze rekreacyjno-kulturalnym i turystycznym oraz adaptacji wnętrza działek siedliskowych.
- Zły stan techniczny wielu budynków w centrum, skutkujący w wielu wypadkach koniecznością wyburzeń i wynikającego stąd zatarcia zabytkowego układu zabudowy.
- Rzadkość nowoczesnych rozwiązań w zakresie kształtowania form architektonicznych w obrębie historycznego centrum.
- Brak instrumentów zachęcających do zachowania historycznego detalu architektonicznego.
- Brak szczegółowego opracowania na temat kształtowania małych zespołów zieleni miejskiej.
- Brak ściśle określonych zasad ochrony krajobrazu miejskiego.
- Brak skutecznej polityki miasta w zakresie ochrony wizualnych wartości wnętrza miejskich, zwłaszcza w odniesieniu do drobnogabarytowych elementów reklamowych oraz detali o treściach informacyjnych i semiotycznych (tabliczki informacyjne, forma i lokalizacja tabliczek informacyjnych, nazewnictwa ulic itp.).
- Słabe zainteresowanie małą architekturą w przestrzeniach pozapublicznych.

a. Obszary szczególnie zagrożone degradacją:

1. Zespół poprzemysłowo-rezydencyjny przy ul. Jana Pawła II 12, tzw. zespół Kar-scha. Zabudowania tego obiektu o dużej wartości zabytkowej i historycznej dla Kielc (najstarszy obiekt związanych z pojawieniem się w Kielcach przemysłu opartego o inwestycje kapitalistyczne, projekty F.K. Kowalskiego) znajdują się częściowo w ruinie, stan pozostałych grozi katastrofą budowlaną. Obiekt znajduje się obecnie w obrębie rozrastającego się śródmieścia, w północnej pierzei pl. Marszałka Piłsudskiego. Konieczne jest podjęcie pilnych działań, mających na celu znalezienie rozwiązania zapewniającego sanację techniczną i funkcjonalną tej posesji, będącej własnością prywatną.

2. Zespół fabryczno-osiedlowy Białogonu. Unikatowy zespół poprzemysłowo-osiedlowy będących sztandarowym zabytkiem budowy Staropolskiego Zagłębia Przemysłowego. Wszystkie elementy tego zespołu ulegają postępującej degradacji: Zakłady Białogońskie (nacisk zarządu na rozbiórkę kolejnych elementów historycznej zabudowy, brak zainteresowania pozostałościami dawnych cennych urządzeń znajdujących się na terenie zakładu), pozostałości osiedli przyfabrycznych (prywatyzacja budynków, często w formie współdziałów, część obiektów jest opuszczona lub zaniedbana), założenie wodne (przerwane groble, niecka osuszona i zarośnięta, szkodliwe osady denne). Dawny drewniany kościół p.w. Przemienienia Pańskiego pozbawiony jest pierwotnej funkcji po wzniesieniu poza osadą nowej świątyni. Cenny zabytkowy okład osady ulega zatarciu. Ochroną prawną w formie wpisu do rejestru zabytków objęty jest jedynie kościół, pozostałe elementy osady objęte są wpisami zespołowymi. Wskazane jest podjęcie szybkich prac studialnych zmierzających do udokumentowania stany osady i jej elementów oraz przygotowania projektu rewitalizacji. Ze względu na bogatą tradycję historyczną i doskonałe warunki naturalne Białogon może pełnić rolę atrakcyjnego obszaru rekreacyjnego dla mieszkańców Kielc.

3. Ponadto wskazać trzeba na pilną potrzebę wartościowania obiektów wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków Kielc, znajdujących się na obszarach miasta ulegającym szybkim i często żywiołowym przekształceniom. Dotyczy to szczególnie dawnych przedmieść przemysłowych, które zachowały swoje pierwotne układy przestrzenne i istotna dla miejscowej tradycji zabudowę: Pakosza, zwłaszcza jego części zachodniej oraz Herbów, szczególnie tzw. kolejarskich i zanikającej zabudowy przyfabrycznych osiedli przy ul. Tartacznej.

4. Należy kontynuować działania zmierzające do odtworzenia zwartej tkanki urbanistycznej w rejonach rozległych dawnych wyburzeń:

- odtworzenie północnej pierzei ul. Piotrkowskiej od ul. Mojżesza Pelca do Plant
- powstanie zabudowy obrzeżnej wzdłuż ul. Prezydenta L. Kaczyńskiego
- odtworzenie zwartej zabudowy północnej pierzei ul. Bodzentyńskiej na odcinku od Rynku do pl. Św. Wojciecha

b. Miejski Konserwator Zabytków

Istotną przeszkodą w prowadzeniu perspektywicznej opieki nad zabytkami jest w Kielcach brak skutecznego i spójnego systemu planowania, gromadzenia i aktualizacji

dokumentacji związanej z kulturowym zasobem miasta. Prowadzone przez wydziały i jednostki Urzędu Miasta inwentarze zabytków oraz miejsc i obiektów o wartościach kulturowych mają charakter fragmentaryczny. Dotyczy to np. wyjątkowo licznej w mieście rzeźby artystycznej, znajdującej się w przestrzeni publicznej, której jedynie część jest własnością miasta. Brak jest także szczegółowego rozpoznania obiektów drobnej architektury, kapliczek i krzyży przydrożnych itp.

Podobny problem dotyczy weryfikacji obiektów znajdujących się w Gminnej ewidencji zabytków, która powinna być w całości aktualizowana z natury przynajmniej co dwa lata. Jednocześnie zakres Gminnej ewidencji zabytków należy kompleksowo uzgadniać z planami inwestycyjnymi miasta oraz z przygotowywanymi miejscowymi planami zagospodarowania.

Wpis do Gminnej ewidencji zabytków wskazuje na historyczne i kulturowe wartości obiektu, nie należy traktować go jedynie jako wskazania do szczególnej ochrony samej materii budynku. Jedną z form ochrony zabytków, szczególnie ważną właśnie przy ewidencjach gminnych, mających z natury rzeczy szeroki zakres, jest rozpoznanie historyczne i sporządzenia dokumentacji opisowej i wizualnej obiektów lub zespołów, które z uwagi na rozwój przestrzenny miasta, niezbędne uzasadnione inwestycje itp. ulegają uszczupleniu lub rozbiórce.

Należy kompleksowo wartościować zasoby kulturowe miasta we wszystkich obszarach dziedzictwa oraz inicjować działania zmierzające do prawnej ochrony obiektów i przestrzeni kulturowej, poprzez wpisy do rejestru zabytków.

Zadania taki winien spełniać **Miejski Konserwator Zabytków** (lub w okresie wstępnym Pełnomocnik Prezydenta Miasta d.s. ochrony zabytków), którego zadania wynikają z realizacji wymienionych wcześniej obowiązków Gminy w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami wskazanymi przez ustawę samorządową. Do jego zadań należeć winno stałe współdziałanie z odpowiednimi wydziałami Urzędu Miasta. Ponadto uzgodnione kompetencje mogą zostać mu delegowane przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podstawie porozumienia pomiędzy Wojewodą Świętokrzyskim a Prezydentem Miasta Kielce.

Regulamin i zakres działania Miejskiego Konserwatora Zabytków należy określić odrębnymi przepisami.

c. podjęte działania organizacyjne

Należy zakończyć procedowanie i wprowadzić w życie przepisy uchwały w.s. zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych i rodzajów materiałów, z jakich mogą być wykonane – ze specjalnym uwzględnieniem obszarów zabytkowych i cennych kulturowo oraz nieruchomości i obiektów ujętych w rejestrze zabytków i gminnej ewidencji zabytków.

14. Ocena szans i zagrożeń dla środowiska kulturowego miasta Kielce

W rozdziale tym wykorzystano wyniki dokonanej w *Strategii Rozwoju Kielc* analizy SWOT, polegającej na rozpoznaniu mocnych i słabych stron gminy oraz jej szans i zagrożeń.

Biorąc pod uwagę specyfikę miasta i szanse jego rozwoju można wskazać następujące czynniki zewnętrzne, mające wpływ na dziedzictwo kulturowe Kielce:

Zagrożenia:

- brak kompleksowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta;
- brak skutecznych mechanizmów wspomagania z środków gminnych, prac remontowych i konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, należących do prywatnych właścicieli
- niskie nakłady na inwestycje odtworzeniowe w obiekty mieszkaniowe w obrębie centrum historycznego
- zdekapitalizowane zasoby mieszkaniowe o niskim standardzie;
- brak skutecznych mechanizmów umożliwiających prace konserwatorskie przy obiektach stanowiących własność cząstkową i własność prywatno-komunalną;
- mały udział funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków;
- opóźnione prawodawstwo, częste zmiany i nowelizacje przepisów;
- niejasna sytuacja własnościowa nieruchomości
- niekontrolowana akcja inwestycyjna (w tym budownictwo mieszkalne na obszarach nie związanych z historycznie ukształtowaną siecią osadniczą), w której interes indywidualny przedkładany jest ponad dobro i wartości ogólne;
- brak mechanizmów zmierzających do poniesienia jakości wizualnej nowych inwestycji w obrębie historycznego centrum, przede wszystkim w formie konkursów architektonicznych
- niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony i rewaloryzacji zabytków
- brak miejsc parkingowych na obrzeżach chronionego centrum
- brak spójnego programu rozoznania i dokumentacji zasobów kulturowych

Szanse:

- przeprowadzone w latach ubiegłych rozległe inwestycje rewitalizacyjne w historycznym centrum miasta
- możliwości pozyskiwania środków na ochronę zabytków z funduszy strukturalnych UE;
- uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym;
- uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach prorozwojowych gminy (programy rewitalizacji);
- potencjał gospodarczy miasta;
- ulgi dla inwestorów;
- rosnąca jakość oferty kulturalnej;
- siedziba władz wojewódzkich i diecezji Kościoła rzymskokatolickiego;
- kompleksowe działania promocyjne;
- zwiększenie atrakcyjności miasta dla mieszkańców i inwestorów zewnętrznych;
- możliwość korzystania z ofert Funduszu Poręczeń Kredytowych;
- rezerwy wolnych terenów pozwalających na wzmocnienie funkcji rozwojowych miasta
- społeczna aktywność mieszkańców;
- wysoki potencjał intelektualny społeczeństwa – ponad 10% posiada wyższe wykształcenie;
- siła kieleckiego ośrodka akademickiego

15. Główne cele polityki gminnej związanej z ochroną zabytków

- uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju miasta, budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości i tradycji;
- dążenie do pełnej oceny stanu zasobów zabytków nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego integracja ochrony dziedzictwa kulturowego (krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego), przyrodniczego i krajobrazu w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury – *World Cultural Heritage*);
- wypracowanie i wprowadzenie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w planach zagospodarowania przestrzennego; wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych; podniesienie standardów komunikacyjnych historycznych dzielnic; dążenie do przywrócenia ładu przestrzennego w urbanistycznej tkance miasta;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni miejskiej i zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- prowadzenie działań w zakresie planowania przestrzennego oraz gospodarce nieruchomościami, mających na celu przede wszystkim: powstrzymanie degradacji obiektów i obszarów o wartościach zabytkowych i kulturowych oraz podjęcie działań w celu poprawy stanu ich zachowania; rewitalizację zdegradowanej zabudowy; rewitalizację obszarów przemysłowych; rewitalizację kompleksów powojсковych;
- aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe: dążenie do materialnej poprawy stanu zabytków, ich adaptacji i rewitalizacji w celu wykorzystania potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym;
- racjonalne wykorzystanie gminnych funduszy na prace ratownicze, konserwatorskie i dokumentacyjne;
- wspieranie projektów związanych z opieką nad zabytkami i zagospodarowaniem obiektów zabytkowych;
- upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej; wspieranie odpowiedzialności właścicieli obiektów zabytkowych za posiadane mienie.

a. Działania związane z opieką nad zabytkami oraz ochroną krajobrazu kulturowego miasta:

- realizacja zadań wynikających z przyjętych przez Radę Miasta programów rewitalizacji historycznych dzielnic Kielc;
- podejmowanie kolejnych projektów związanych z rewitalizacją zabytkowych zespołów i przestrzeni publicznych miasta, wyznaczonych w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego*;
- realizacja zadań wynikających z przyjętych przez Radę Miasta wieloletnich programów inwestycyjnych;

- przyjęcie w corocznie uchwalanych budżetach wydatków związanych bezpośrednio z ochroną zabytków np. na poziomie **co najmniej 1% budżetu** gminy;
- stworzenie możliwości dofinansowania z budżetu gminy (poprzez podjęcie stosownych uchwał) prac konserwatorskich przy najcenniejszych zabytkach miasta;
- realizacja kierunków polityki przestrzennej wskazanych w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- kontynuacja sukcesywnego opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów objętych w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* strefami ochrony konserwatorskiej, wymagających sporządzenia planów ze względu na istniejące uwarunkowania środowiska kulturowego;
- w oparciu o gminną ewidencję zabytków przystąpienie do sukcesywnego (na potrzeby miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, programów rewitalizacji oraz innych programów inwestycyjnych) sporządzania brakujących studiów historyczno-urbanistycznych dla zabytkowych obszarów miasta;
- okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z *Gminnym programem ochrony zabytków Miasta Kielce na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych*;
- podjęcie działań promocyjnych w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych na terenie miasta: prowadzenie na oficjalnej stronie internetowej oferty inwestycyjnej, uwzględniającej kompleksowe i wariantowe określenia proponowanych funkcji użytkowych dla obiektów zabytkowych (zwłaszcza będących w gestii samorządu);
- interwencja władz miasta przy rażących naruszeniach prawa budowlanego (zwłaszcza w zakresie samowoli budowlanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz przy obiektach zabytkowych i ujętych w ewidencji gminnej (zwłaszcza jeśli chodzi o rozbudowy i przebudowy zmieniające bryłę budynków);
- generowanie nowych miejsc pracy przy inwestycjach związanych z realizacją zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków.

b. Działania informacyjne, popularyzacyjne i edukacyjne związane z promocją zabytków i walorów miejskiej przestrzeni kulturowej Kielce:

• System informacji przestrzennej o zabytkach

Powszechny dostęp do wiedzy o zasobie zabytkowym rozszerza się dzięki systemom informacji przestrzennej, realizowanej w formie dostępnych w sieci informatycznej baz danych o położeniu zabytków położonych w granicach administracyjnych miasta Kielce. Gmina Kielce rozpoczęła realizację zadania udostępnienia w sieci informacji z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego miasta w systemie informacji przestrzennej GIS. Zbiór danych, po zakończeniu prac, będzie udostępniony do użytku zewnętrznego, umożliwiając szeroki dostęp społeczny do informacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie miasta.

- wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia związane z historią miasta oraz ochroną dóbr kultury;

- wspieranie działań sprzyjających szerszemu zaangażowaniu się sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego;
- wspieranie działalności organizacji społecznych, pozarządowych i środowisk zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami;
- zapewnienie wsparcia przy tworzeniu systemu informacji o zabytkach Kielc – Geoportal;
- aktywna współpraca z lokalnymi mediami w celu promocji zabytków i upowszechniania działań związanych z opieką nad zabytkami.

Załącznik 1

Projekty realizowane przez miasto Kielce w zakresie opieki nad zabytkami w latach 2018–2021 (wykaz sporządzona na podstawie Projektu budżetu miasta Kielce na 2018 r. oraz Wieloletniej prognozy finansowej miasta Kielce 2018–2045

L. p.	Nazwa i cel	Jednostka odpowiedzialna lub koordynująca	Okres realizacji	Łączne nakłady finansowe zł	Limit 2018	Limit 2019	Limit 2020	Limit 2021
1.	Budowa promenady handlowo-spacerowej pomiędzy ul. Piotrkowską a al. IX Wieków Kielce	Miejski Zarząd Dróg	2019-2021	1 000 000		50 000	950 000	
2.	Otwarcie komunikacyjne i gospodarcze północnej części śródmieścia poprzez budowę łącznika drogowego ulic Silniczej i Warszawskiej	Miejski Zarząd Dróg	2019–2020	5 700 000	50 000	1 000 000	3 000 000	1 650 000
3.	Przebudowa i modernizacja ul. Głowackiego	Miejski Zarząd Dróg	2018–2021	1 700 000	38 000	31 000	1 631 000	
4.	Adaptacja budynków w zespole powięziennym na siedzibę Teatru Lalki i Aktora „Kubuś”	Wydział Inwestycji	2018–2019	24 248 817	3 000 000	20 000 000	5 000 000	
5.	Adaptacja budynku dawnej bóżnicy na potrzeby Centrum Lalki Teatralnej	Wydział Inwestycji	2018–2021	8 200 000	150 000	250 000	3 125 000	4 675 000
6.	Przebudowa skweru im. Ireny Sendlerowej i nadanie mu nowych funkcji społeczno-integracyjnych	Wydział Usług Komunalnych i Zarządzania Środowiskiem	2018–2020	5 854 000		500 000	2 334 000	3 020 000
7.	Poprawa estetyki przestrzeni publicznej poprzez zmianę sposobu zagospodarowania obszaru w rejonie ul. Bodzentyńskiej i pl. św. Wojciecha	Wydział Usług Komunalnych i Zarządzania Środowiskiem	2018–2020	1 646 000	150 000	830 000	666 000	

8.	Budowa centrum komunikacyjnego wraz z systemem informacji dla pasażerów (przebudowa, rozbudowa i modernizacja dworca autobusowego przy ul. Czarnowskiej)	Zarząd Transportu Miejskiego	2017–2020	41 712 557	24 126 000	16 083 999		
9.	Budowa fontanny na skwerze u zbiegu ulic Sandomierskiej i Źródłowej	Wydział Inwestycji	2017–2018	510 000	450 000			
10.	Modernizacja energetyczna budynku przy ul. Leśnej 16 (d. Seminarium Nauczycielskie)	Wydział Inwestycji	2017–2018	4 000 000	2 000 000			
11.	Wymiana pokrycia dachu na budynku pl. Wolności 2 - Muzeum Zabawy i Zabawek	Wydział Kultury, Sportu i Promocji miasta	2017–2019	1 500 000	500 000	500 000		
12.	Koncepcja i wykonanie projektu rewitalizacji parku im. ST. Staszica	Wydział Wydział Usług Komunalnych i Zarządzania Środowiskiem	2018	220 000	220 000			
13.	Opracowanie dokumentów strategicznych wpisanych do Strategii Rozwoju Miasta Kielce	Wydział Rozwoju i Rewitalizacji Miasta	2018	233 700				
14.	Ochrony i konserwacja zabytkowych nagrobków na Cmentarzu Starym	Wydział Kultury, Sportu i Promocji	2018	70 000				